వేదవాఙ్మయము

డా॥ ముట్నూరి సంగమేశం

ప్రచురణ
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి.

వేదవాఙ్మయము

రచన:

డా॥ ముట్నూరి సంగమేశం

ప్రచురణ

కార్యనిర్వహణాధికారి,
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు,
తిరుపతి.

1996

VEDAVĀŃMAYAMU

By
Mutnuri Sangamesam

T.T.D. Religious Publications Series No.158

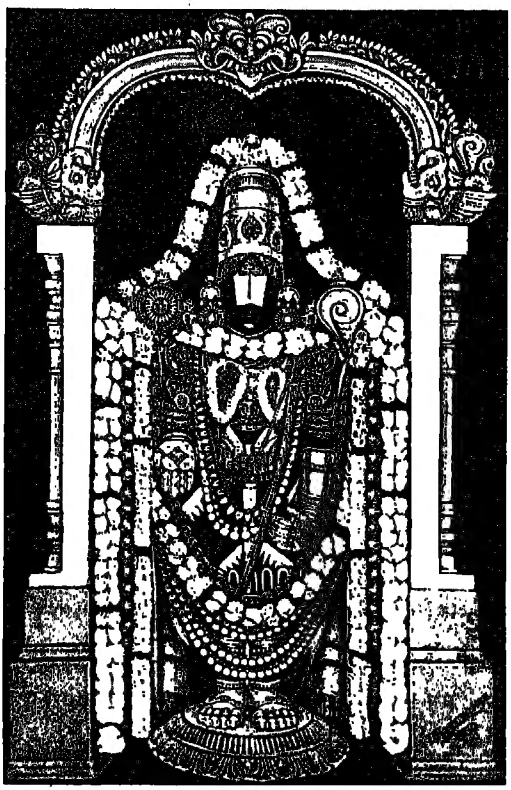
First Edition: 1983
Reprint : 1996

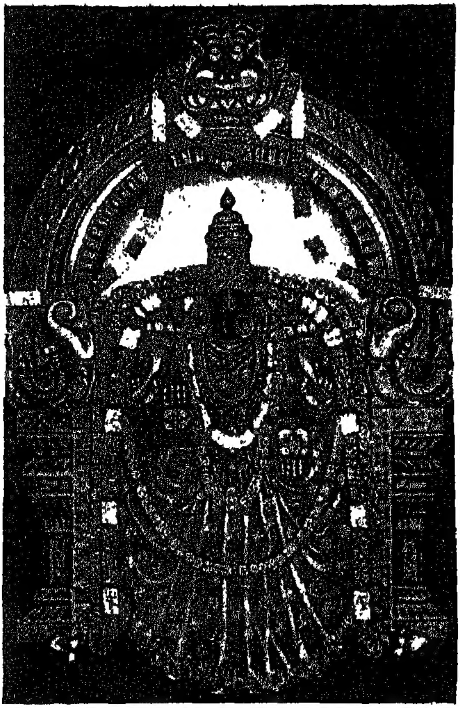
Copies: 10,000

Published by:
Sri M.K.R. Vinayak, I.A.S.,
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams,
Tirupati.

Printed at :
Tirumala Tirupati Devasthanams Press,
Tirupati - 517 507.

ముందుమాట

'వేదమాత' అని వేదాల్ని తల్లితో సమానంగా చెప్పుకుంటాం.

ఎంతో విస్తృతమైన వేదసంహితల్ని, ఋగ్వేదసంహిత, యజుర్వేద సంహిత, సామవేద సంహిత, అథర్వవేద సంహితలుగా వింగడించినవారు వేదవ్యాస మహర్షి.

ప్రాచీన భారతీయ తత్త్వానికి వేదాలే ప్రాతిపదిక. న్యాయ మీమాంసా యోగ వైశేషికాలకు, వేదాంత దర్శనాలకు, పురాణ ఇతిహాసాలకు వేదాలే పరమ ప్రమాణం.

ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక తత్త్వాలన్నీ వేదాలలో ఇమిడి ఉన్నాయి. 'సహావోఽన్నభాగః', 'సమానేయోక్త్రే' 'సహవోయునజ్మి' అని కాలాతీతమైన ఉపదేశాలన్నిటికి వేదవాఙ్మయం పట్టుకొమ్మ.

చతుర్వేదాలలోని ప్రతివేద సంహితకు ప్రత్యేకంగా బ్రాహ్మణాలు, ఆరణ్యకాలు, ఉపనిషత్తులు, ప్రాతిశాఖ్యలు, శ్రౌతసూత్రాలు, గృహ్యసూత్రా లున్నాయి. ఇవికాక వివిధ యజ్ఞయాగాదుల్లో మంత్రవినియోగాల్ని వివరించే అనుక్రమణికలు, బృహద్దేవతాది గ్రంథాలు; వేదవేదాంగాలైన శిక్ష, ఛందో, వ్యాకరణ, నిరుక్త, కల్ప జ్యోతిష్యాలు మొదలైనవన్ని వేదవాఙ్మయంలోని భాగాలు.

వేదవాఙ్మయంలోని ప్రధానభాగాలైన చతుర్వేదాలు, బ్రహ్మసూత్రాలు, ఆరణ్యకాలు, ఉపనిషత్తులను గూర్చిన విషయాల్ని సంగ్రహంగా సాధికారికంగా వివరిస్తూ వ్రాసిన శ్రీ ముట్నూరి సంగమేశంగారి గ్రంథాన్ని పునర్ముద్రించి మీముందుంచుతున్నాం.

తిరుపతి,
తేది: 27-12-'96.

కార్యనిర్వహణాధికారి.
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు.

మున్నుడి

భారతీయ విజ్ఞానమునకు మూలాధారము వేదము. అది అనంత విజ్ఞానరాశి, పురాణేతిహాసములలో తిరిగి అదే విస్తరించినది. భారతీయ సాహిత్యమంతయు ఈ పురాణేతిహాసములే ఆధారముగా వెలసినది. ఈ విధముగా మనకు లభించిన, లభించుచున్న జ్ఞానమున కంతకును మూలము వేదవాఙ్మయమే.

ఆధునికకాలమున ప్రపంచమున సరిక్రొత్త విషయములెన్నో వైజ్ఞానికులు కనుగొనుచున్నారు. వాటిలో ఎన్నిటికో తిరిగి వేదములోనే మూల బీజము లున్నట్లు విద్వాంసులు అభిప్రాయపడుచున్నారు. ఇది అభిమానించి చెప్పిన మాట కాదు. విశుద్ధ సత్యము. మన వైదిక విజ్ఞానము ప్రత్యక్ష ప్రమాణమునకు మించిన సత్యములను ఆప్తవాక్యముగా తెలియజేయునట్టిది. అది కూడ అందుకు తగిన పద్ధతిలో, ఏ యోగాభ్యాసాదులవల్లనో, స్వయముగా పరీక్షించి నిజానిజములు నిర్ణయింపదగినది. అట్టి ప్రయత్నమేదియూ చేయక కాదనుట మరియొక విధమైన అంధ విశ్వాసము.

వేదములు, వాటి శాఖలు, వేదాంగములు, ఉపనిషత్ప్రపంచము--ఇవి అన్నియు మనకు పరంపరయా ప్రాప్తించిన విజ్ఞాన నిధులు. వాటి నెరిగి సక్రమముగా వినియోగించుకొనుట మన విధి. వేదములకు దేశభాషలలో అనువాదములు వచ్చుచున్నవి. మహారాష్ట్రము మున్నగు ప్రాంతములలో వేదములను గూర్చి పరిశోధనలెంతగానో సాగుచున్నవి. 'వేదభగవాన్' అను పేరున ఇటీవలనే వేదవాఙ్మయము సస్వరముగా ప్రకటింపబడినది. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారు వేదమును, వేదానువాదమును, వైదిక సాహిత్యమును ప్రచురించుటకు పూనుకొని దేశమునకెంతో మహోపకారము చేయుచున్నారు. ఇవి విజ్ఞులందరును హర్షింప దగిన ప్రయత్నములు.

ఈ 'వేదవాఙ్మయము' నేనెప్పుడో విడి విడి వ్యాసములుగా తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమువారి ముఖపత్రికలో ప్రచురించినవి. ఆ వ్యాసములన్నిటిని

చేర్చి దేవస్థానమువారే యిప్పుడు పుస్తక రూపమున ప్రకటించుచున్నందుకు దేవస్థాన కార్యనిర్వహణాధికారి శ్రీ జి. కుమారస్వామిరెడ్డి ఐ.ఏ.ఎస్., గారికి నా కృతజ్ఞతలు.

విజ్ఞులు, విద్వాంసులు చూచి వ్యాసములలో మార్పు చేర్పులేమైన సూచించినచో మలి ముద్రణములో ఉపయోగించుకొనగలను.

రచయిత

విషయ సూచిక

వేదవాఙ్మయము

ప్రపంచములో మిక్కిలి ప్రాచీనమైన సాహిత్యము వైదికసాహిత్యము. మానవజాతి చరిత్ర కిది మొదటి పాఠ్యగ్రంథము. మానవుని సర్వతోముఖాభి వృద్ధికి మూలమైన తత్త్వము లిందెన్నో ఉపదేశింపబడినవి. భారతీయ సభ్యతా సంస్కృతుల కిది పునాదిరాయి. భారతీయ ధర్మజిజ్ఞాస కిది తరుగని ఖని. భారతీయ జీవన విధానమున కిది ఆదర్శము. భారతీయ భాషాసాహిత్యములకిది వెలలేని మాతృక.

హిందువులకు వేదము పరమ ప్రమాణము; అది దైవతుల్యము. దృష్టా దృష్టములైన అభీష్టఫలము లందుకొనుటకు అనిష్టఫలము లడ్డగించుటకు వేదమే పరమోపాయము. [1] ప్రత్యక్షముగా చూచిగాని, అనుమానముచే నూహించిగాని గ్రహింపరాని విషయములు వేదవిజ్ఞానము వలననే గ్రహింప నగును. [2] లౌకిక వస్తుపరిజ్ఞానమునకు వేదచక్షువు సహాయకారి. ఋషులు వేదచక్షువులు.

> పితృదేవమనుష్యాణాం వేదశ్చక్షుః సనాతనమ్ ।
> అశక్యం చాప్రమేయం చ వేదశాస్త్ర మితి స్థితిః ॥
>
> (మను. 12-94)

పితరులకు దేవతలకు మానవులకు వేదమే చిరంతనమైన నేత్రము. అందువలన అది తిరుగులేని శాస్త్రము. 'తస్మాత్ శాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యా కార్యవ్యవస్థితౌ' అని చెప్పిన గీతావాక్యము ననుసరించి కార్యా కార్యవిచక్షణకు వలసిన ప్రమాణము వేద ప్రమాణ మనియే తాత్పర్యము. సాక్షాత్కృతధర్ములైన ప్రాచీన మహర్షులు స్వానుభవ పూర్వకముగా

---

[1] దృష్టప్రాప్త్యనిష్టపరిహారయో రలౌకిక ముపాయం యోగ్రంథో
వేదయతి స వేదః॥ (సాయణుడు)

[2] ప్రత్యక్షేణానుమిత్యావా యస్తూపాయో న విద్యతే ।
ఏవం విందంతి వేదేన తస్మాద్ వేదస్య వేదతా॥ (సాయణుడు)

దర్శించి, శిష్య పారంపర్యముగా లోకమున కందజేసిన మహత్తరవిజ్ఞాన మగుటచేత వేలాది సంవత్సరములుగా వేదము హిందువులకు పరమవిశ్వస నీయమైన ప్రమాణము. హిందువులు ఈశ్వరవిరోధమైనను సహింతురుగాని వేదవిరోధ మంగీకరింపరు. వేద ప్రామాణ్యబుద్ధియే హిందుత్వమునకు ప్రధానలక్షణము. వేదాధ్యయన మొక విధి. "బ్రాహ్మణేన నిష్కారణో ధర్మః షడంగో వేదోఽధ్యేయో జ్ఞేయశ్చ" అని పతంజలి ద్విజన్ములకు వేదాధ్యయన మవశ్యాచరణీయమైన ధర్మముగా విధించెను. అది అత్యంతాదృష్టఫలదా యకమని సనాతన విశ్వాసము.[3]

'విద్ జ్ఞానే' అనుధాతువునుండి వేదశబ్దము నిష్పన్నమైనదని చెప్పుదురు. కాగా వేద మనగా జ్ఞానమని అర్థము. జ్ఞాన మనగా ఈశ్వర జ్ఞానమనియే తాత్పర్యము. ఈశ్వరజ్ఞానమనుట సకల విజ్ఞానమునకు పర్యాయము. విజ్ఞా నమే బ్రహ్మమని శ్రుతి. 'సర్వం వేదాత్ ప్రసిధ్యతి' అని మనువు సర్వమును వేదము వలననే తెలియనగునని చెప్పెను. 'వేదాద్ధర్మో హి నిర్బభౌ' అని సకల ధర్మములు వేదమువలననే వెలసినవని కూడ చెప్పబడినది.

వేద విజ్ఞానము ముఖ్యముగా ధార్మిక విజ్ఞానము. వేదములో ప్రధాన ముగా ప్రతిపాదింపబడిన విషయజాల మంతయు యజ్ఞయాగములకును, కర్మకాండకు ఎక్కువగా సంబంధించినది. భగవద్గీతలో యజ్ఞ మనేక విధములుగా చెప్పబడినది. బ్రహ్మయజ్ఞము, ద్రవ్యయజ్ఞము, తపోయజ్ఞము, స్వాధ్యాయయజ్ఞము, జ్ఞానయజ్ఞము మున్నగున వన్నియు యజ్ఞరూపములే. అవి తిరిగి సాత్త్విక, రాజసిక, తామసికరూపములంది ముప్విధము లగును. వేదములో అనుకల్పముల గూర్చి చెప్పిన అహింసా మూలకములైన యజ్ఞ ములతోపాటు సకామ నిష్కామ యజ్ఞములు రెండును వర్ణింపబడినవి. పూజ, ఉపాసన, పరోపకారము, నిస్స్వార్థసేవ మున్నగు నర్థములిచ్చు యజ్ ధాతువునుండి యజ్ఞశబ్దము సాధింపబడెను. 'ప్రజాపతిర్వై యజ్ఞః' అని

---

3 యావంతం హ వై ఇమాం పృథివీం విత్తేన పూర్ణాం దదత్ లోకం జయతి భూయాంసం చ అక్షయ్యం చ య ఏవం విద్వాన్ అహరహః స్వాధ్యాయ మధీతే తస్మాత్ స్వాధ్యాయోఽ ధ్యేతవ్యః. (శత. 11-5-6-1)

భగవత్స్వరూపమే యజ్ఞమని నిర్వచింపబడెను. ఈశ్వరుడు యజ్ఞపురుషుడు. అతడే యజ్ఞభోక్త. యజ్ఞాచరణమునకు ఫలము లోక కల్యాణము.

వేదములో యజ్ఞముతోపాటు ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక విభూతులెన్నో వర్ణింపబడినవి. ఐహికాముష్మికసాధనకు వలయు ధర్మము లెన్నియో ఉపదేశింపబడినవి. వేద ప్రతిపాద్యమైన ధర్మము సార్వకాలికమును సార్వత్రికమునైన నిత్య సత్య ధర్మము. అట్టి ధర్మమువలననే ఈ భూమి ధరింపబడినది.[4] ప్రాచీన మహర్షులు ధర్మమును జీవితమున కుపకరించు నదిగా పేర్కొనిరి. అది వారి స్వానుభవము. 'సుగా ఋతస్య పంథా' అని ధర్మమార్గ మత్యంత సుగమమైన మార్గమని చెప్పిరి. 'సత్యస్య నావః సుకృత మపీపరన్' అని సత్యమే ధర్మాత్ములగువారిని తరింపజేయుగల నౌక అని నిశ్చయించిరి. 'మా జీవేభ్యః ప్రమదః' అని ఏ ప్రాణియందును ప్రమత్తత వలదని హెచ్చరించిరి. 'ప్రమత్తయోగాత్ ప్రాణవ్యపరోపణం హింసా' అని ప్రమత్తులై యితరులను బాధించుటయే హింస అని నిర్వచించిరి. 'మా గృధః కస్యస్విద్ధనమ్' అని ఇతరుల ధనమున కాశింపవద్దని బోధించిరి. 'శతహస్త సమాహర సహస్ర హస్తసంకర' అని నూరువిధములుగా సంపాదించి వేయివిధములుగా వెచ్చించుమని ఉపదేశించిరి; 'యతేమహి స్వరాజ్యే' అని స్వరాజ్య సంపాదనకై ప్రయత్నింప నుత్సహించిరి. 'సమానీ ప్రపా', సహవోఽన్నభాగః, సమానే యోక్త్రే సహ వో యునజ్మి' అని సరిసమానములైన అన్నపానములంది, సమానమైన బాధ్యతలు కలిగి, కలసి మెలసి యుండుడని బోధించిరి. ఇట్టి వెన్నేని చూపవచ్చును. ఇవన్నియు దేశకాలాబాధములై సమస్తమానవజాతికి ఒకే తీరున నన్వయించు నుపదేశములు.

వేదము నిత్యమని సనాతన విశ్వాసము. అది పరమేశ్వరునిచేత ననుగ్రహింపబడినదని ఐతిహ్యము. 'తస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసిత మేతద్ ఋగ్వేదో యజుర్వేదః' ఇత్యాది వచనములు వేదములు పరమే

---

[4] ధ్రువాం భూమిం పృథివీం ధర్మణాధృతామ్,
శివాం స్యోనామనుచరేమ విశ్వహా॥ (అథ. 12-1)

శ్వరుని యూర్పులుగా వ్యక్తమైనవని చెప్పను. ఊర్పు లనుటచేత నవి స్వభావసిద్ధములే కాని ప్రయత్న జన్యములు కావని భావము. పరమేశ్వరునికి ప్రళయములేదు కనుక వేదములకుకూడ నాశములేదు.[5] ప్రళయకాలములో అంతర్హితములైన వేదములు ప్రళయాంతమున తిరిగి ఆ పరమేశ్వరుని అను గ్రహమువలన మహర్షులకు లభించినవని మహాభారతమున వ్రాయబడినది.[6] బ్రాహ్మణములు, అరణ్యకములు, ఉపనిషత్తులు, ధర్మశాస్త్రములు, పురాణే తిహాసములు మొదలగు ప్రాచీన వాఙ్మయము నందంతటను వేదములు నిత్యము లనియు, అపౌరుషేయము లనియు చెప్పబడెను. న్యాయమీ మాంసాయోగవైశేషికవేదాంత దర్శనములేకాదు పురుషాభావ మ్ముగ్గడించు సాంఖ్యదర్శనముకూడ వేదము లపౌరుషేయము లనియే చెప్పను.

ఇట్లింతగా చెప్పినను ఈ వాదమునకు ప్రాచీనకాలమునుండి నేటి వరకు ప్రతివాదము వినిపించుచునే యున్నది. హేతువాదమునకు, భౌతిక విజ్ఞానమునకు నెలవైన ఆధునిక కాలమున వేదనిత్యతావాదమునకు మునుపటి కంటె ఎక్కువగను, ప్రబలముగను ప్రతిబంధకములు పేర్కొనబ డుచున్నవి. అపౌరుషేయవాదమంతకంటె ముందే నిరాకరింపబడుచున్నది. వేదముల లోని భాష సర్వత్ర ఒకే రూపమున నుండదు. ఒక్క ఋగ్వేదము లోనే కొన్ని మండలములలోని భాషకంటె మరి కొన్ని మండలములలోని భాష చాల అర్వాచీనమనిపించును. ఒక వేదములోని మంత్రమే వేరొక వేదములో స్వరగత, శబ్దగత, అర్థగత భేదములతో కనిపించుటకూడ కలదు. మంత్రద్రష్టలైన ఋషులందరు ఒకే తరమునకు చెందినవారుకారు. కొన్ని ఋషివంశములు పుత్రపౌత్రపరంపరయా మంత్రద్రష్టలై మండలకర్తలైనట్లు చెప్పబడినది. వేదములో వర్ణించిన విషయములు కూడ ఒకే కాలమునకు చెందిన విశ్వాసములపై ఆధారపడి యుండినట్లు తోచదు. ఒకచోట

---

5 ప్రళయకాలేఽపి పరమాత్మని వేదరాశిః స్థితః । (కుల్లూకభట్టు)

6 యుగాంతేఽన్తర్హితాన్ వేదాన్ సేతిహాసాన్ మహర్షయః ।
లేభిరే తపసా పూర్వమనుజ్ఞాతాః స్వయంభువా॥ (మహాభారతము-వనపర్వము)

మహోన్నత శక్తి సంపన్నులుగా వర్ణింపబడిన దేవతలు వేరొకచోట సామాన్య మానవులకంటె నీరసులుగా కాన్పింతురు. ఆధ్యాత్మిక విషయములతోపాటు అత్యంతలౌకికమైన విషయములుకూడ వేదములో వర్ణింపబడినవి. 'స్తోమం జనయామి నవ్యమ్' అని నవీనమైన మంత్రసమూహమును కనుగొందమని యుత్సహించు ఋషులు కొందరుండినట్లు వేదములోనే సాక్ష్యములు దొరకుచున్నవి. ద్వాపరాంతమున సూర్యప్రసాదమున యాజ్ఞవల్క్యునికి శుక్లయజుర్వేదము లభించినదని ఐతిహ్యము. ఆ యీ రీతి కారణము లిన్ని మరిన్ని చూపి వేదము లపౌరుషేయములని కాని నిత్యమని కాని విశ్వసించుట అసంగతమని అనూచానముగనే వాదింపబడుచున్నది.

వేదము ప్రాచీనఋషికల్పితమని నిర్వచించిన పిదప దాని ప్రాచీనతకు గల కాలావధు లెట్టివను శంకాసమాధానములుకూడ వెలసినవి. ప్రాక్ పాశ్చాత్య పండితులెందరో వేదకాలమును నిర్ణయించుటకు ప్రయత్నించిరి. వారు వేద యుగమును పూర్వ యుగమనియు, ఉత్తర యుగమనియు రెండుగా విభజించిరి. పూర్వయుగములో వేదమునందలి మంత్రభాగమైన సంహితాచతుష్టయము వెలసిన దనియు, ఉత్తరయుగములో బ్రాహ్మణార ణ్యకాది వైదికసాహిత్యము విస్తరిల్లినదనియు నిర్ణయించిరి. సంహితలలో తిరిగి ఋక్సంహిత అన్నిటికంటె ప్రాచీనమైనదని నిర్ణయించిరి. ఆధునిక భాషాశాస్త్ర భూగర్భశాస్త్ర పురాతత్త్వశాస్త్ర భౌగోళిక చారిత్రకాధారములతో ఋగ్వేదరచనా కాలమును గురించి యూహాపోహ లెన్నియో వెలిపుచ్చిరి. మాక్స్ ముల్లర్ పండితుడు వేదము క్రీ. పూ. 1200 సంవత్సరముల నాటి రచనమని అభిప్రాయపడెను. వింటర్ నిజ్ పండితుడు, వేదము, క్రీ. పూ. 2500 నాటిదని నిర్ణయించెను. జాకోబీ పండితుడు కల్పసూత్ర ములలో, 'ధ్రువ ఇవ స్థిరా భవ' అను వైవాహికకాండములోని మంత్రము నాధారముగా గొని గ్రహగణితపు సహాయమున వేదమిప్పటి కారువేల సంవత్సరముల క్రిందటి రచనమని తేల్చెను. తిలక్ పండితుడు వసంత ఋతు సంపాతమును గూర్చి వేదములో చెప్పిన నక్షత్రము లాధారముగా, వెనుకకు లెక్కించి, వేదము లారు మొదలు ఎనిమిదివేల సంవత్సరములకు పూర్వము వెలసిన వనెను. ఇదే పద్ధతిగా శ్రీవైద్య, దాస్, సంపూర్ణా

నంద్ మున్నగు పండితులు వేదములిప్పటికి పాతిక మొదలు ఏబదివేల సంవత్సరముల మధ్యకాలమునకో ఇంకను ప్రాచీన కాలమునకో చెందినవని అభిప్రాయపడిరి. శ్లేగల్, వీబరు మున్నగు పండితులు వేదములు మన యూహకందరానంతగా ప్రాచీనము లని అంగీకరించిరి. ఇట్లే యింకెందరో పండితు లెన్నో విధములుగా లెక్కించి తలకొక విధముగా చెప్పిరే కాని నేటి వరకు సునిశ్చితముగా ఈ కాలనిర్ణయము జరుగలేదు. సంప్రదాయజ్ఞులైన సనాతను లీవాదములకు పోరు. వా రెప్పుడును వేద మనాది అనియే చెప్పుదురు. వేదములోని భాషాచ్ఛంద స్స్వరవర్ణ్యవిషయాదిగత వైవిధ్యమును కూడ వారు శాఖాభేద మంగీకరించి పరిహరింప జూచెదరు. "సాక్షాత్కృత ధర్మాణో ఋషయో బభూవుః తే అవరేభ్యోఽసాక్షాత్కృత ధర్మేభ్యో ఉప దేశేన మంత్రాన్ సంప్రాదుః" అను నిరుక్తకారుని వాక్యముల ననుసరించి మంత్ర ద్రష్టలైన ప్రాచీన మహర్షులు అట్టి ప్రజ్ఞలేని యితరుల కవి యుప దేశించిరనియు, వారు తిరిగి ఆ శ్రుతిని శిష్యపారంపర్యమున లోకములో వ్యాపింపజేసి రనియు, అధ్యేతృభేదము చేత శాఖాభేదము లేర్పడినవనియు, అదే కారణమున భాషాగత అర్థగత స్వరగతాది భేదములు వచ్చిన వనియు, అట్లే విధితోపాటు అర్థవాద, ఐతిహ్య, నారాశంసీ లౌకికేతివృత్తములకు సంబంధించిన సూక్తములు కూడ వేదములో చోటుచేసికొన్నవనియు, కాని అవేవియు వేదనిత్యత్వాపౌరుషేయత్వములకు బాధకములు కాజాలవనియు సంప్రదాయజ్ఞులు చెప్పుదురు.

వేదములో వివిధవిషయములు వర్ణింపబడినవి. అవి సరిగా తెలియవలె నన్నచో వేదమంత్రముల కర్థము తెలియవలెను. వేదమున కర్థ మేమంత సుకరము కాదు. వేదార్థము కొంతవరకు బ్రాహ్మణములలో వివరింపబడి నది. మరి కొంత ప్రాతిశాఖ్య పదపాఠ కల్పసూత్ర సర్వానుక్రమణ్యాది గ్రంథములలో వెల్లడింపబడినది. చెదురు మదురుగా నున్న ఆ యీ విధమైన అర్థవివరణాదులన్నియు ప్రోగుచేసి నిఘంటు లేర్పరచిన పిదప నిరుక్తములో మరి కొంత అర్థవిస్తార మొనర్పబడినది. మీమాంసాన్యాయ దర్శనాదులు వేదార్థమును వివరించుట కింకను తోడ్పడినవి. ఇతిహాస పురాణములు మరి

కొంత సహాయ మొనర్చినవి.[7] ఆధునికులు కొందరు వేదమునకు కేవల భౌతికార్థమునే వివరింతురు. మరి కొందరు కేవలము ఆధ్యాత్మికార్థమునే గ్రహింతురు. కాని వేదములో ఆధిభౌతిక అధిదైవిక ఆధ్యాత్మికతత్త్వము లన్నియు వర్ణింపబడినవి. ఉవ్వటుని మతమున వేదములో విధి, యాచనా, ఆశీః, స్తుతి, ప్రైష, ప్రహ్వాలికా, ప్రశ్న, వ్యాకరణ, తర్క, పూర్వానుకీర్తన, అవధారణ, ఉపనిషదంశము లన్నియు గోచరించును. యాస్కాచార్యుడు వేదమంత్రములను ప్రత్యక్షకృత, పరోక్షకృత, ఆధ్యాత్మికములుగా వింగడించి, తననాటికిగల నైదాన, నైరుక్త, ఐతిహాసిక, బ్రహ్మవాది, యాజ్ఞిక, పరివ్రాజక, స్వరముక్తవాది సంప్రదాయము లన్నిటిని సంప్రదించి, నిరుక్తములో వేదార్థమును వివరించుటకు యత్నించెను. సాయణాచార్యుడు వేదభాషను సమాధిగత, పరకీయ, లౌకికభేదములచే ముప్విధములుగా గ్రహించి, ప్రయోగ, నిరీక్షణ, వ్యవహార, నిర్వచన, అభ్యాస, సమనుగమనాది తత్త్వము లెన్నిటినో గమనించుచు వేదభాష్యము వెలయించెను.

పరమేశ్వర ప్రణీతము లగుటచేత వేదమంత్రములు అర్థదృష్ట్యా మాత్రమే కాక శబ్దదృష్ట్యా, స్వరదృష్ట్యా కూడ మహనీయమైనవి. మంత్రములోని స్వరముగాని ఉచ్చారణగాని మారినచో అర్థము భేదించును. అట్లే మంత్రములోని శబ్దక్రమముగాని వర్ణక్రమముగాని మార్చుటకు వీలులేదు. ఆ యీ విషయములన్నిటిని యథాతథముగా మంత్రద్రష్టలైన ఋషుల నాటినుండి నేటి వరకు వేదపాఠములు మిక్కిలిజాగరూకతతో పాటించుచు రక్షించుచుండిరి. అందుకే వేదాభ్యాసము గురుముఖముననే విధేయమైనది. వేదమునకు శ్రుతి యను పేరు దీనివలననే సార్థకము. మంత్రరక్షణకై పద, క్రమ, జటా, మాలా, శిఖా, లేఖా, ధ్వజ, దండ, రథ, ఘనములను పాఠభేదములెన్నియో అనుసరింపబడుచున్నవి. వీనిలో మంత్రగత శబ్దములు విలోమానులోమద్విరావృత త్రిరావృతాది పద్ధతులతో తత్తద్విహిత స్వరవిచక్షణతో మరల మరల చదువబడును. ఆ యీ కారణముల

---

7 ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదః సముపబృంహయేత్ ।
బిభేత్యల్పశ్రుతాద్ వేదో మామయం ప్రహరేదితి॥(మహాభారతము-ఆదిపర్వము)

వలన వేదములో ప్రక్షిప్తములకు గాని పాఠాంతరములకు గాని అవకాశము లభింపలేదు. భేదమున్నచోట నెల్ల అది శాఖాభేదమూలకమే గాని ప్రమాద మూలకమైన భేద మేదియు లేదు.

మొదటనొకే రాశిగమున్న వేదములను యజ్ఞోపయోగార్థము వ్యాస మహర్షి నాల్గువేదములుగా విభజించెను. [8] ఛందోబద్ధములైన మంత్రములను ఋగ్వేదముగను, గద్యాత్మకమైన మంత్రములతో కొన్ని ఛందోబద్ధములై పద్యాత్మకముగానున్న మంత్రములను జేర్చి యజుర్వేదముగను, గేయాత్మక మైన మంత్రములను సామవేదముగను వేర్పరచి, యీ త్రయీభిన్నమైన మంత్రములన్నిటిని అథర్వణవేదములో చేర్చి వ్యాసుడు వీటిని వరుసగా తన శిష్యులైన పైల, వైశంపాయన, జైమిని, సుమంతులనువారిచే చదివించెను. వారివద్ద నివి తిరిగి వారి శిష్యప్రశిష్యులచే పఠింపబడినవి. కాలాంతరమున నీ అధ్యేతృభేదముచేత వేదము వేలాది శాఖలుగా విస్తరిల్లినది. పతంజలి ననుసరించి ఋగ్వేదమునకు 21, యజుర్వేదమునకు 100, సామవేదము నకు 1000, అథర్వణ వేదమునకు 9 శాఖలు వెలసినవి. [9] కాని నేడు మనకు ఋగ్వేదశాఖ ఒకటి, యజుశ్శాఖ లైదు, సామవేదశాఖలు మూడు, అథర్వణశాఖలు రెండు, మొత్తముచేరి పదునొకండు శాఖలు మాత్రమే మిగిలినవి. శాఖలకు చరణములనికూడ పేరు.

ప్రతి వేదశాఖకును ప్రత్యేకముగా సంహిత, బ్రాహ్మణము, ఆరణ్యకము, ఉపనిషత్తులు, ప్రాతిశాఖ్యములు, శ్రౌతసూత్రములు, గృహ్యసూత్రములు మున్నగు వాఙ్మయముండును. ఈ విషయములో కూడ మనకిప్పుడు లభించుచున్న వేదశాఖలలో కొన్ని స్వయంసంపూర్ణములుగా లేవు.

యజ్ఞములో హోత ఋగ్వేదమును, అధ్వర్యుడు యజుర్వేదము, ఉద్గాత సామవేదమును, బ్రహ్మ అథర్వణవేదమును వాడుదురు. 'మంత్ర బ్రాహ్మణాత్మకో వేదః' ఇత్యాది వాక్యముల ననుసరించి సంహిత, బ్రాహ్మ

---

[8] వేదాన్ వివ్యాస యస్మాత్ స వేదవ్యాస ఇతి స్మృతః (మ.భా.)

[9] ఏకశత మధ్వర్యుశాఖాః, సహస్రవర్త్మా సామవేదః,
ఏకవింశతిధా బాహ్వృచమ్, నవధాఽథర్వణో వేదః ॥ (పస్పశాహ్నికము)

ణము, ఆరణ్యకము, ఉపనిషత్తులు అను నాలుగంగములుగా ప్రతి వేదము గ్రహింపబడును. వేదము లోని మంత్రము లన్నిటికి ఋషిచ్ఛందో దేవతా వినియోగాదులు చెప్పబడినవి. 'ఋషిర్దర్శనాత్' అని చెప్పినదాని ననుసరించి ఏ మంత్రము నే మహర్షి దర్శించెనో అతడే ఆ మంత్ర మునకు ఋషియని పేర్కొనబడును. ఋక్కు (మంత్రము) లన్నియు ఛందోబద్ధమై యుండును. ఛందములు మంత్రగుప్తికి ఆత్మరక్షణకు ఉప యోగించునవని చెప్పుదురు. ఈశ్వరాదేశరూపమైన నిగూఢ జ్ఞానమును కలిగించునవి మంత్రములు 'మన్యతే సత్క్రియతే దేవతావిశేషః అనేన' అను నిర్వచనము ననుసరించి విశిష్టదేవతాస్తుత్యాత్మకమైన పద్యములు మంత్రములనిపించుకొనును. ఒక్కొక్క మంత్రమున కొకొక్క అభిమాన దేవత యుండును. దేవతాశబ్దము స్త్రీలింగము. ఇది ఈశ్వరాభిన్నమైన తదీయశక్తికే పర్యాయము. విశ్వమంతటను వివిధరూపములతో వెలసిన ఈశ్వరశక్తినే విభిన్నదేవతా రూపములుగా మంత్రమూలమున నుపాసింతురు. మంత్రమును నిర్దుష్టముగా ఉచ్చరించినచో కలుగు కంపనము తదధీనమైన దేవతాశక్తిని మేల్కొల్పునని విజ్ఞులందురు. ఏ మంత్ర మే క్రియలో వినియోగింపవలెనో చెప్పువాక్యములకు వినియోగ వాక్యములని వ్యవహారము. ఈ విషయము లన్నియు అనుక్రమణికలు బృహద్దేవతాది గ్రంథములు విశేషముగా వివరించును; వేదాంగములైన శిక్షాచ్ఛందో వ్యాకరణ నిరుక్త కల్పజ్యోతిషములు కూడ వేదార్థవివరణమునకు యజ్ఞ నిర్వహణమునకు తోడ్పడునట్టివే. ఇవన్నియు కలసి వేదవాఙ్మయమని పిలువబడును.

* * * *

ఋగ్వేదసంహిత

వేదచతుష్టయములో ఋగ్వేదము ప్రధానమైనది. సంహితాసర్వస్వములో ఋగ్వేదమే సగభాగ మాక్రమించును. పరిగణనకు ప్రాచీనతకు కూడ ఋగ్వేదమే ప్రథమము. సామవేదములోని సూక్తము లన్నియు నించుమించుగా ఋగ్వేదములోనివే. అథర్వణవేదములో సుమారు 1200 వరకు ఋగ్వేదము లోని సూక్తములే మరల వినిపించును. యజుర్వేదములోకూడ ఋగ్వేదమంత్రము లెన్నియో గోచరించును. ఈ విధముగా ఇది వేదములన్నిటికి మూలమనిపించును. "తస్మాద్యజ్ఞాత్ సర్వహుతః ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే" ఇత్యాది శ్రుతివచనముల వలన నిదియే ముందుదయించినట్లు తెలియును. "యద్వై యజ్ఞస్య సామ్నాయజుషా క్రియతే శిథిలం తద్ యద్ ఋచా తద్ దృఢం" అని యజుస్సామముల ప్రయోగముచే యజ్ఞక్రియకు శైథిల్య మేర్పడు ననియు ఋక్ప్రయోగముచే అది సుదృఢముగా సంతరింపబడుననియు చెప్పుటవలన దీని మహత్త్వమెట్టిదో విశద మగుచున్నది.

ఛందోనియమము కలిగి పాదవ్యవస్థతో నున్న మంత్రములకు ఋక్కులని పేరు. "అర్చ్యతే ప్రశస్యతే అనేన దేవవిశేషః ఇతి ఋక్" అని దీని వలన దేవతలు ప్రశంసింపబడుదురని నిర్వచింపబడినది. సంహిత యనగా సంకలనమని యర్థము. ఋక్కులన్నియు ఒకచోట సంగ్రహింపగా నేర్పడిన గ్రంథమే ఋగ్వేదసంహిత. పతంజలి ననుసరించి ఋగ్వేదమునకు 21 శాఖలు. చరణవ్యూహము ననుసరించి వీనిలో శాకల, బాష్కల, శాంఖాయన, మాండూకేయ, ఆశ్వలాయన శాఖ లైదును ముఖ్యమైనవి.

నేడు మనకు శాకల శాఖకు సంబంధించిన సంహిత మాత్రమే లభ్యమగుచున్నది. కాగా ఋగ్వేదసంహిత యనగా శాకల సంహిత యనియే గ్రహింపవలెను. ఇది 8 అష్టకములుగా విభక్తమైనది. అష్టకమున కెనిమిది చొప్పున దీనిలో 64 అధ్యాయము లున్నవి. ప్రతి అధ్యాయము కొన్ని వర్గులుగా విభజింపబడినది. కాగా మొత్తము 2008 వర్గ లిందున్నవి. మూడు మొదలు తొమ్మిది వరకు ఒక్కొక్క వర్గులో ఋక్కులు లేక

మంత్రములుండును. ఋక్సంహితను వేరొకపద్ధతిలో కూడ విభజించిరి. ఈ పద్ధతిలో ఇది పది మండలములుగా పేర్కొనబడును. మండలము లన్నియు చేరి 85 అనువాకములుగను అవి తిరిగి 1028 సూక్తములుగను విభజింపబడెను. కొన్ని మంత్రములు చేరి ఒక సూక్తమగును. అట్టి మంత్ర ములు ఋగ్వేదములో 10580 1/4 కలవని అనుక్రమణికలు లెక్కించినవి. కాత్యాయన సర్వానుక్రమణిలో మంత్రములే కాదు మంత్రాక్షరములుకూడ లెక్కింపబడినవి. వైదికసాహిత్యపరిరక్షణకై మనపూర్వులెంత జాగరూకులై యుండిరో తెలియుట కిది చాలును.

ఋక్సంహితలోని రెండవమండలము నుండి ఏడవమండలము వరకు గల భాగములొక్కొక్కటి ఒక్కొక్క ఋషివంశము వారిచే దర్శింపబడిన మంత్ర భాగములుగా పేర్కొనబడినవి. ఇవి వరుసగా గృత్సమద, విశ్వామిత్ర, వామదేవ, అత్రి, భరద్వాజ, వసిష్ఠఋషివంశములవి. ఈ కారణముచేత వీనికి వంశ మండలములు లేక గోత్రమండలములని పేరువచ్చినది. ఋగ్వేదములోని ఎనిమిదవ మండలము కణ్వ - అంగీరస గోత్రికులు దర్శిం చినది. సోమ (పవమాన) దేవతనుగూర్చి వేర్వేరు ఋషులు దర్శించిన మంత్రములన్నియు ఒక చోట చేర్చి తొమ్మిదవ మండలములో సంగ్రహించిరి. అది కారణముగా దీనిని సోమ (పవమాన) మండల మని పేర్కొందురు. ప్రథమ మండలములో సుమారు ఇరువదిముగ్గురు ఋషులు దర్శించిన మంత్రములున్నవి. దశమ మండలములోకూడ ఎందరో ఋషులు దర్శించిన మంత్రములు సంగ్రహింపబడినవి. ఈ మండలములో కొందరు రాజర్షులు ఋషికలుకూడ పేర్కొనబడిరి. భాష, వర్ణ్య విషయము మున్నగు వానినిబట్టి ప్రథమ మండలములో కొంత భాగమును, దశమమండల మంతయును అర్వాచీన రచనమని అభిజ్ఞులు చెప్పుదురు.

ఋగ్వేదములోని మంత్రము లన్నియు స్వర ప్రధానములు. ఈ స్వరము లయాత్మకముగా గోచరించును. మంత్రములు సుమారు పదునైదు వరకు గల వేర్వేరు ఛందములలో రచింపబడినవి. వైదికచ్ఛందము లక్షర గణనము, పాదవ్యవస్థ, పాదాంత్యవర్ణములలో కొంత వరకు గురు - లఘు క్రమ విన్యాసము మున్నగు లక్షణములతో నుండును. వైదికసూక్తములలో

కొన్ని విషమచ్ఛందములుకూడ గోచరించును. కొన్ని ప్రగాథచ్ఛందము లుగా రూపించును. సూక్తాంతమున ఛందము మారి సూక్తసమాప్తిని సూచించుచుండును.

వేదము ధర్మమూలము. ధర్మము యజ్ఞరూపమున ననుష్ఠింపబడును. యజ్ఞసిద్ధియే వేదములకు పరమలక్ష్యము. [1] యజ్ఞములో ఆయా దేవతలు తత్తత్‌స్తుతి పరములైన మంత్రములచే ఆహ్వానింపబడి హవిర్భాగము లంద జేయబడుదురు. ఋగ్వేదములో నట్టి దేవతాస్తుతిపరములైన మంత్రములే ముఖ్యముగా సంగ్రహింపబడినవి. యజ్ఞములో హోత యీ మంత్రములను పఠించి ఆయా దేవతల నాహ్వానించి స్తుతించుచుండును. అగ్నిముఖమున వారు తమ తమ యజ్ఞ భాగము లందుకొందురు.

వైదికదేవతలు పృథివ్యంతరిక్షద్యుఃస్థానీయులుగా ముప్పిధములు. పృథివీ స్థానీయ దేవతగా అగ్ని ఋగ్వేదములో సుమారు రెండు వందల మంత్ర ములచే స్తోత్రము చేయబడెను. అంతరిక్ష స్థానీయదేవతలలో ఇంద్రుడు ప్రధానముగా వర్ణింపబడెను. అట్లే ద్యుఃస్థానీయులలో సూర్యుడు ముఖ్య ముగా స్తుతింపబడెను. వేరు వేరు నామములతో వీరే మరల మరల వర్ణింపబడు చుందురు. ఋగ్వేదము 1-139-11 ననుసరించి పృథివీ స్థానీయులు 11, అంతరిక్షస్థానీయులు 11, ద్యుఃస్థానీయులు 11, మొత్తము 33గురు దేవతలు ముఖ్యులు. శతపథ బ్రాహ్మణములో వసురుద్రాదిత్యులు ద్యావా పృథివీద్వయముతో కలిసి 33గురు దేవతలుగా పేర్కొనబడిరి. ఋగ్వేదములోనే స్థానాంతరమున (3-9-9; 10-52-6) దేవతల సంఖ్య 3339 గా చెప్పబడినది. విశాల మహిమాన్వితులు అనంత శక్తి సంపన్నులు అయిన దేవతల సంఖ్య ఎట్లు ఎంతని చెప్పినను అది ఔపచారికమే అనియు, వాస్తవమున కందరుచేరి ఒకే నిత్య సత్యమైన పరమతత్త్వమున కంగరూపము లనియు చెప్పుదురు. "మహాభాగ్యాత్ దేవతాయాః ఏక ఏవ ఆత్మా బహుధా స్తూయతే, ఏకస్యాత్మనోఽన్యే దేవాః ప్రత్యంగాని భవంతి" అని నిరుక్తములో ఇదే విషయ ముల్లేఖింపబడినది. "తస్యా మహాభాగ్యాత్

---

[1] అగ్నివాయురవిభ్యస్తు త్రయం బ్రహ్మసనాతనమ్।
దుదోహ యజ్ఞసిద్ధ్యర్థంబుగ్యజుస్సామలక్షణమ్॥ (మను 1-23)

ఏకైకస్యా బహూని నామధేయాని భవంతి" అని ఆ ఒకే పరమాత్మకు విభిన్న నామ (రూప)ములు కల్పింపబడిన వని దుర్గాచార్యుడు వ్యాఖ్యానించెను. "మహద్దేవతా నామ సురత్వమేకమ్" అని ఋగ్వేదము 3-35-22 లో కూడ ఇదే సత్యముద్ఘోషింపబడెను. కాగా, ఋగ్వేదములో వర్ణింపిన దేవతలందరును 'ఏకం సత్' అని చెప్పబడిన ఒకే ఒక పరతత్త్వమునకు పరి పరి విధములుగా కల్పించుకొనిన నామరూపాత్మకమైన విభూతిస్వరూప మనియే యెంచవలెను.[2] కాగా వర్ణించిన దేవతా భౌతికస్వరూపముతోపాటు, తదధిష్ఠానదేవతాసత్త్వరూపమును, తన్మూలమైన పరమాత్మతత్త్వమును కూడ ప్రతి మంత్రమునందును ఉద్దేశింపబడినవనియే తెలియవలెను. ఈ దృష్టితో చూచినచో వేదములో వర్ణించిన ఇంద్రాగ్ని వరుణాదిత్య పవమాన మరుదశ్వినులేమి, అదిత్యుషః సరస్వత్యాపో దేవతలేమి, మన్యుశ్రద్ధాదులేమి, అన్నియు ఒకే పరమాత్మకు చెందిన, తదభిన్నమైన శక్తులుగా దూపించును. వేదములో ఆ యా దేవతలు విభూత్యైశ్వర్యమండితులుగను ఋతస్వరూపులుగను, సత్యసూనులుగను వర్ణింపబడిరి. ఏ దేవతను వర్ణించినను డా దేవతయే అన్నిటిని మించిన దేవతగా వర్ణింపబడును. తిరిగి ఒక దేవత కింకొక దేవతతో అభేదము చెప్పబడును. వేర్వేరుగా వర్ణింపబడునవే చివర కన్నియు ఒకటే అని చెప్పబడుచుండును. ఒకటి సత్యమైన తక్కిన వసత్యములగుటకాని, ఒక దేవత కింకొక దేవత నీరసమగుట కాని లేదు. స్త్రీ పురుష విభేదముకూడ పరతత్త్వములో గోచరింపదు. ఒకే దేవతను పరి పరి విధములుగా కల్పించినట్లే వేర్వేరు దేవతల నొకే దేవతగా సాక్షాత్కరింపజేసి కొనుటయు గోచరించును.[3]

దేవతాస్వరూపవిషయమున నిట్టి సంక్లిష్టరహస్య కల్పన లుండుటచేతనే వీని పరిజ్ఞానవిషయమున నత్యంత జాగరూకులై యుండవలెనని సనాతనులు

---

[2] ఇంద్రం మిత్రం వరుణమగ్ని మాహుః, అథోదివ్యఃససుపర్ణో గరుత్మాన్।
ఏకంసద్విప్రాబహుధా వదంతి. అగ్నిం యమం మాతరిశ్వానమాహుః॥
(ఋ 1-164-46)

[3] ఏక ఏవాగ్నిర్బహుధాసమిద్ధః ఏకః సూర్యో విశ్వమను ప్రభూతః।
ఏకైవోషాఃసర్వమిదంవిభాత్యే కం వా ఇదం విబభూవ సర్వమ్॥
(వాలఖిల్య 10-2)

హెచ్చరించెదరు. దేవతాస్వరూపము తెలియనిదే మంత్రమును వినియోగించి ప్రయోజనము లేదని ఘంటా ఘోషముగా చెప్పుదురు.

వేదితవ్యం దైవతం హి మంత్రే మంత్రే ప్రయత్నతః ।
దైవతజ్ఞో హి మంత్రాణాం తదర్థ మవగచ్ఛతి ॥
నహి కశ్చి దవిజ్ఞాయ యాథాతథ్యేవ దైవతమ్ ।
లౌక్యానాం వైదికానాం వా కర్మణాం ఫలమశ్నుతే ॥

అని బృహద్దేవతలో ప్రతిమంత్రమునకు చెప్పిన దేవతనెరిగినవారికే మంత్రార్థమవగతమగుననియు, దాని యాథార్థ్యమెరుగనిదే ఆచరించిన లౌకిక వైదిక కర్మలకు ఫలము శూన్యమనియు చెప్పిన పంక్తులు వైదిక ధర్మమును, వేదమంత్రములను గూర్చి చర్చించునపుడు ముఖ్యముగా గమనింపదగినవి.

వేదము సకల విజ్ఞానమునకు మూలము. వైదికార్యుల ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక సంపదౌన్నత్యము లేవి తెలియవలెనన్నను వేదమే పరమాధారము. ఋగ్వేదములో ఆనాటి లౌకికజీవితమును పారలౌకిక విశ్వాసమును పరమార్థచింతనమునుకూడ అద్దములో వలె దర్శింపవచ్చును. దశమమండల మీరీతి విషయము లెన్నిటినో తెలియజేయును. సృష్టిరహస్య మును గూర్చి గహన గంభీరమైన విచికిత్స నొనర్చు నాసదీయసూక్త మీ మండలములో 129వ సూక్తము. దీనిలో సృష్ట్యాదిని అసత్ గాని సత్ గాని లేదనియు, పృథివ్యాకాశములు గోచరింపవనియు, ఆవరణశూన్యమైన తత్ స్థితిలో జలమున్నదేమో తెలియదనియు, మృత్యువుగాని, అమరత్వముగాని, దివారాత్రవిభేదముగాని లేవనియు చెప్పి, 'ఆనీదవాతం స్వధయా తదేకం తస్మాద్ధాన్యన్న పరః కించనాస' అని వాయుశూన్యమైన ఆ స్థితిలో ఆత్మావలంబనముచే శ్వాస ప్రశ్వాస లొనర్చుచున్న ఆ పరతత్త్వ మొక్కటి తప్ప మరేదియు లేదనియు వర్ణింపబడెను. ఇదే మండలములోని 120వ సూక్తము హిరణ్యగర్భసూక్తము. దీనిలో పరమ పురుషవిచికిత్స యొనర్పబడెను. ఇందులోని మంత్రములన్నియు 'కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ' అను ధ్రువ వాక్యముతో నంతమగుచుండును. 'కస్మై' అను పదమున 'కెవరికి' అని కాక, నామరూపాదుల కందక అనిర్వచీయమై

వెలుగు 'పరబ్రహ్మతత్త్వమునకే' అను నర్థ మనుసంధింపవలె నని సంప్ర దాయజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఈ సూక్తములో సృష్టికిముందే హిరణ్యగర్భుడు వెలసె ననియు, అతడే పురుషుడనియు, ఈ విశ్వమున కతడే భర్త, ధర్త, శాసకుడు, సర్వము ననియు, ఆ పురుషుడే దేవాదిదేవుడనియు వర్ణింపబడినది.

'పురుష ఏవేదం సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యం' అని పురుష (పరబ్రహ్మ) తత్త్వమే యీ గోచరాగోచర సర్వ ప్రపంచముననియు, జరి గినది జరుగనున్నదికూడ ఆ పురుషుడే అనియు అత డీ విశ్వమంతటినీ ఆవరించినను పైగా కొంత మిగిలియుండుననియు, అతనిలో నొక చతుర్థ భాగ మీ భూత సృష్టియనియు మిగిలిన మూడు భాగములు అమృతశీలమైన దివమనియు, అతని నుండియే యీ విరాడ్రూప ముదయించిన దనియు, తిరిగి దీని నుండియే అతడు వెలసెననియు చెప్పి వర్ణించు పురుషసూక్త మీ మండలములో 90 వ సూక్తము. చాతుర్వర్ణ్యప్రశంస యిదే సూక్తములో స్పష్టముగా తొలిసారి వినిపించును.

ఈ మండలములోని నదీసూక్తములో గంగాయమునలు వర్ణింపబడినవి. దానసూక్తములో 'కేవలా ఘో భవతి కేవలాదీ' అని తనకు తానై వండుకొని వేరొకరికి పెట్టక భుజించువాడు పాపమునే భుజించునని చెప్పబడినది. ఋగ్వేదములోని దానసూక్తములలో ఎందరో దాతలు ప్రశంసింపబడిరి. దానమాహాత్మ్య ముగ్గడింపబడినది. అట్లే ద్యూతకారవిలాససూక్తములో 'అక్షైర్మా దీవ్యః కృషి మిత్ కృషస్వ, విత్తే రమస్వ బహుమన్యమానః' అని జూదమాడవలదనియు, కష్టపడి కృషిచేసి ధనధాన్యములంది గౌరవముగా జీవింపవలసినదనియు నుపదేశింపబడెను. ఈ సూక్తములో జూదగాని యవస్థ లత్యంత దయనీయముగా వర్ణింపబడెను. అరణ్యానీ సూక్తములో ప్రాకృతిక దృశ్యము లతి మనోహరముగా వర్ణింపబడినవి. ఓషధీసూక్త ములో రోగనిదాన నివారణోపాయములతోపాటు వనౌషధు లెంతగనో వర్ణింపబడినవి.

భౌతికవిషయములయ్యును పారలౌకికతత్త్వముతో మేళవించు వివా హము, అంత్యేష్టివంటి లౌకికకర్మలకు సంబంధించు సూక్తము లీ మండల

ములో కనిపించును. వైదికార్యులు కన్యలను గౌరవించిరి. ధనధాన్యములిచ్చి సాలంకారముగా కన్యాదానము లొనర్చిరి. దౌహిత్రులను వారసులుగా నంగీకరించిరి. స్త్రీని గృహస్వామినిగా, సామ్రాజ్ఞిగా పేర్కొనిరి. విదుషీమణులైన లోపాముద్ర, ఘోష, విశ్వావార, లోమశ, శచి మున్నగు వారు మంత్రద్రష్టలైన ఋషికలుగా నెంచబడిరి. స్త్రీలు యజ్ఞకార్యములలో పాల్గొనుచుండిరి. వీరపత్నులై, వీరమాతలై మనుట వారి యాదర్శము. వేదకాలమునాటి ప్రజలు ఆత్మకు చావులేదని యెఱుగుదురు. సత్కర్మలకు సద్గతులును, దుష్కర్మలకు దుర్గతులును, ఫలములని గుర్తించిరి. చనిపోయిన వ్యక్తికి ఉత్తరగతులలో యముడు తోడ్పడునని విశ్వసించిరి. దేవయాన పితృయాన మార్గములను, పితృలోకమును గూర్చి వా రూహించి తెలిసికొనిరి.

జలప్రళయ దాశరాజ్ఞ యుద్ధాదులు వర్ణించు కథానకసూక్తములతో పాటు ఋగ్వేదములో కొన్ని సూక్తములు సంవాదరూపమున కూడ నున్నవి. వీనిలో ఊర్వశీ పురూరవ సంవాదము, సరమాపణి సంవాదము, యమ యమీ సంవాదము వంటివి మిక్కిలి ప్రసిద్ధములు. ఇవి తరువాతిపురాణ సాహిత్యములో విస్తరించి వర్ణింపబడినవి.

వైదికార్యుల కాముష్మికచింత ఎంతయెక్కువో ఐహికచింతకూడ అంత యెక్కువ. వారీ రెంటిని సమానముగా నరచేతికి దెచ్చుకొనిరి. 'జీవేను శరద శ్శతం' అని చెప్పుచునే, 'పశ్యేమ దేవహితం యదాయుః' అని తీర్మానించుకొనిరి. శాంతికాములై సంపత్సౌఖ్యప్రదాయకమైన ఐకమత్యము నుద్బోధించుచు

"సమానీ వ ఆకూతిః సమానా హృదయాని వః ।
సమానమస్తు వో మనో యథా వస్సు సహాసతి ॥"

అని లోకుల పరస్పరాధ్యవసాయములు, హృదయములు, మనస్సులు ఏకీభవించి, సంఘీభావము పెంపొందవలెనను సదాశయము వెల్లడించిరి.

* * * *

యజుర్వేద సంహితలు

యజుర్వేదములోని మంత్రములు కొన్ని నియతాక్షరావసానాదికములై పాదబద్ధములైన ఛందములుగా నుండును. మరికొన్ని కేవలము గద్యాత్మకములై యుండును.[1] ఋక్ సామ భిన్నములైన మంత్రము లన్నియు యజుర్వేదములో సంకలింపబడినవి. 'శేషే యజుః' అను మీమాంసాసూత్రము వివరించును. కాని ఋగ్వేదములోని మంత్రములు కొన్ని యజుర్వేదములోకూడ వినిపించును. యజ్ఞవిధానమును దృష్టిలో నుంచుకొని చేసిన విభాగము కనుక ఆ య్యా విధమైన సంకలన మావశ్యకమై యుండవచ్చును. యజుశ్శబ్దము దేవపూజా సంగతికరణ దానాదులకు పర్యాయము. యజ్ఞాచరణము దేవతాప్రీతికొరకు. దానివలన సువృష్టికలిగి, లోకము సుభిక్షమై, సమస్త ప్రాణికోటికి సుఖశాంతిమయమైన జీవనము కలుగునని విశ్వాసము.

యజ్ఞనిర్వహణమునకు వలసిన మంత్రభాగమును, తన్నియామకమైన బ్రాహ్మణభాగమును కూడ చేర్చి 'యజుః సంహిత' సంతరింపబడెను. యజ్ఞాచరణమునకు వలయు కాలజ్ఞానమునకై జ్యోతిశ్శాస్త్రమును, యజ్ఞవేదీ నిర్మాణవిధి పరిజ్ఞానమునకై వాస్తుశాస్త్రమును, మంత్రార్థ నిర్ణయమునకై శిక్షావ్యాకరణ శాస్త్రాదులును యజుర్వేదము ననుసరించి వికసించినవి. యజ్ఞములు హవిర్యజ్ఞ, సోమయజ్ఞ, పాకయజ్ఞము లని ముప్విధములు. ఇవి తిరిగి ఒక్కొక్కటి ఏడేసి విధములు. గృహస్థులు నిత్యము జరుపు దేవ, ఋషి, పితృ, మనుష్య, భూత తర్పణాదులు కూడ యజ్ఞములే. రాజసూయము, అశ్వమేధము, సర్వమేధము మున్నగునవి విశేషయజ్ఞములు. ఇవి దీర్ఘసత్రములు : రాజులో, రారాజులో నిర్వహింపదగినవి.

యజుర్వేదము బ్రహ్మసంప్రదాయమనియు, ఆదిత్య సంప్రదాయమనియు రెండు విధములుగా ప్రచారమునకు వచ్చినది. మొదట దీనిని

---

[1] యా వ గీతిర్న చ పాదబద్ధం తత్ ప్రశ్లిష్టపఠితం యజుః (శబరస్వామి)

వ్యాసునివద్ద వైశంపాయనుడు చదివెను. అతనివద్ద నేర్చిన శిష్యులలో యాజ్ఞవల్క్యుడను నతడు మిక్కిలి ప్రతిభాశాలి. ఏదోకారణమున అతనికి గురువుతో వివాద మేర్పడెను. తత్ఫలితముగా గురువు తానిచ్చినవిద్య తిరిగి తనకిచ్చి పొమ్మనెను. యాజ్ఞవల్క్యుడు తాను నేర్చినదంతయు వమనముచేసి వెడలిపోయెను. అతడు విడిచినదానిని తిత్తిరిపక్షులు గ్రహించెను. తరువాత ఇది 'కృష్ణయజుర్వేద' మను పేర లోకములో ప్రచారమునకు వచ్చెను. దీనినే 'బ్రహ్మసంప్రదాయ'మనికూడ చెప్పుదురు. యాజ్ఞవల్క్యుడు గురుని విడిచి చనిన వెనుక సూర్యునారాధించెను. సూర్యుడాతని తపోనిష్ఠకు సంతసించి, వాజిరూపమున ప్రత్యక్షమై అతనికి వేదవిద్య ప్రసాదించెను. ఇట్లు సూర్యుని చేత ప్రసాదింపబడి యాజ్ఞవల్క్యునిచే ప్రచారమునకు తేబడిన వేదము 'శుక్ల యజుర్వేద' మను పేర ప్రసిద్ధమయ్యెను. దీనినే ఆదిత్య సంప్రదాయమునకు చెందినదని చెప్పుదురు. [2] యాజ్ఞవల్క్యుని పూర్వులు అన్నదానము చేసి 'వాజసేని' అని బిరుదు పొందిరట. వాజసనేయుడైన యాజ్ఞవల్క్యునికి, వాజిరూపుడైన సూర్యునిచేత మధ్యాహ్నవేళ లభించుటచేత శుక్లయజుర్వేద మునకు 'వాజసనేయసంహిత' అనియు, 'మాధ్యందిన సంహిత' అనియు కూడ పేర్లువచ్చినవి. ఇది కేవల మంత్రాత్మకము. కనుక దీనికి శుక్ల యజుర్వేదమనియు, శుక్లేతరమై బ్రాహ్మణభాగసమ్మిశ్రితమై యుండుట చేత వైశంపాయనోదితమైన సంహితకు కృష్ణ యజుర్వేదమనియు పేర్లు వచ్చి నట్లుకూడ చెప్పుదురు. శుక్ల యజుర్వేదులు ఉత్తరదేశములో హెచ్చు. కృష్ణ యజుర్వేదులు దక్షిణమున హెచ్చు. వర్ణ్యవిషయమునుబట్టి చూచినచో శుక్ల కృష్ణ సంహితలకు ఏమంత అధికమైన భేదము కనబడదు. కాని రచనలో శుక్ల యజుర్వేదము కేవల మంత్రాత్మకముగను, కృష్ణ యజుర్వేదము మంత్రభాగముతో పాటు తన్నియామకబ్రాహ్మణ భాగములుకూడ చేరుటచే గద్యపద్యాత్మకముగను కాన్పించును.

---

[2] ఆదిత్యాని ఇమాని శుక్లాని యజూంషి వాజసనేయేన యాజ్ఞవల్క్యేన అఖ్యాయంతే.
(శతపథ బ్రాహ్మణము)

సూతసంహిత, బ్రహ్మాండపురాణము, స్కాందపురాణము, ముక్తికోప నిషత్తు మున్నగునవి యజుర్వేదమునకు శతాధికముగా శాఖ లేర్పడినట్లు చెప్పను. 'ఏకశత మధ్వర్యుశాఖాః' అని పతంజలి దీనికి నూరుశాఖలున్నట్లు చెప్పెను. చరణవ్యూహములో దీనికి 86 శాఖలు మాత్రమే కలవని వ్రాయబడెను. కాని నేడు మనకు శుక్ల యజుశ్శాఖలు రెండును, కృష్ణ యజుశ్శాఖలు నాల్గును చేరి మొత్తము ఆరు శాఖలకు మాత్రమే సంహితలున్నవి, లభించుచున్నవి. వీనికి తిరిగి కొన్ని ఉపశాఖ లున్నట్లు చెప్పుదురు.

శుక్లయజుర్వేదశాఖలకు సంబంధించినంతవరకు మనకిప్పుడు లభ్యమగు చున్నవి మాధ్యందిన, కణ్వసంహితలు రెండుమాత్రమే. వీనిలో మాధ్యందిన సంహిత మిక్కిలి ప్రసిద్ధము. దీనినే 'వాజసనేయసంహిత' అని కూడ పేర్కొందురు. ఇది 40 అధ్యాయముల గ్రంథము. దీనిలో చివరి 15 అధ్యాయములను ఖిలాధ్యాయములని పేర్కొందురు. అధ్యాయము లన్నియు చేరి 303 అనువాకములుగను, 1975 కండికలుగను విభజింపబడి నవి. కండికలే మంత్రములు. ఈ సంహితలోని మొదటి అధ్యాయమునకు ప్రజాపతియు, అంతిమాధ్యాయమునకు దండ్య - అథర్వణుడును ఋషు లుగా చెప్పబడిరి. సంహితలో చేర్పకున్నను 100 అధ్యాయములు గల శతపథబ్రాహ్మణము ఈ సంహితకే సంబంధించును. కాణ్వసంహితలో ఈ సంహితలో కన్న 111 కండికలు (మంత్రములు) హెచ్చు. ఆ సంహితలో కూడ ఖిల్య శుక్రీయ మంత్రములు కలసియే యున్నవి. కాణ్వులొకప్పుడు ఉత్తరప్రదేశములో నుండినట్లు సాహిత్యకాధారములు సాక్ష్యమిచ్చును. నేడు దక్షిణదేశములో స్వల్పముగా నున్నట్లు వినికిడి. సాయణాచార్యుడు కణ్వ సంహితకు భాష్యము వ్రాసెను. వాజసనేయమునకు ఉవ్వట మహీధరాదుల భాష్యములు దొరుకుచున్నవి.

వాజసనేయసంహితలో అనేక యజ్ఞములు వివరింపబడినవి. దర్శపూర్ణ మాసేష్టులు, అగ్నిహోత్రము, చాతుర్మాస్యము మున్నగునవి మొదట వర్ణింప బడినవి. ఇవి హవిర్యాగములు. ఆ మీద అగ్నిష్టోమాది సోమ యాగములు

వర్ణింపబడినవి. సోమయాగములో సోమలతను దెచ్చి, విద్యుక్తముగా నూరి రసము గ్రహించి, దానిలో పాలు మున్నగునవి కలిపి, ప్రాతర్మధ్యాహ్నా సాయం సవనములు జరుపుదురు. ఒకే దినములో పూర్తియగు యజ్ఞ మునకు 'ఏకాహ' మని పేరు. ఇట్లే సవము, సత్రము మున్నగునవి ఆ యా యజ్ఞనిర్ణీతకాలమును బట్టి కొన్ని దినములు మొదలు సంవత్సరము, లేదా ఇంకను ఎక్కువ కాలము వరకు జరుగునట్టి యాగములు. జ్యోతి ష్టోమము, వాజపేయము మున్నగునవి మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన యజ్ఞములు. రాజ్యాభిషేకము, రాజసూయము మున్నగునవి కూడ ఈ సంహితలో వర్ణింపబడినవి. రాజసూయములో ద్యూతక్రీడ, అస్త్రక్రీడనంటి ప్రసంగ ములు కొన్నియుండును. అగ్నిచయన మను యాగములో 10800 ఇటికలు పేర్చి గరుడాకృతిగా వేది నిర్మింతురు. దీనికి ఆధ్యాత్మికార్థముకూడ వివరింపబడినది. శతరుద్రీయము రుద్రయాగమునకు సంబంధించును. వసో ర్ధారా సౌత్రామణ్యాది యజ్ఞములు కూడ ఈ సంహితలో వివరింపబడినవి. సౌత్రామణిలో సురాప్రయోగముకూడ జరుగును. పురుషమేధాదులు ఖిలాధ్యాయములలో చెప్పబడినవి. పురుషమేధములో 186 వరకు ఆలంభ నము లుండును. కాని ఇవన్నియు ప్రతీకాత్మకములు. 'నృత్తాయ సూతం గీతాయ శైలూషం' మున్నగు వాక్యములలో చెప్పబడిన ఆలంభనములు ఆనాటి వృత్తులను, కళలను వివరించును. పురుషసూక్తములో ఈ సంహిత మరికొన్ని మంత్రములు అధికముగా చూపును. సర్వమేధము, అశ్వమేధము మున్నగు యజ్ఞములు చక్రవర్తులు నిర్వహింపదగినవిగాను, రాష్ట్రీయతా భావనిర్మాణ క్షమములైనవి గాను ఈ సంహితలో వర్ణింపబడినవి. ఇందలి 34 వ అధ్యాయమునకు శివసంకల్పోప నిషత్తని పేరు. 35 నుండి 39 వరకు గల అధ్యాయములు పితృ మేధాది పాక యజ్ఞములకు సంబంధించినవి. అంతిమాధ్యాయమున ప్రసిద్ధమైన ఈశావాస్యోపనిషత్తు వినిపించును. సంహితలో చోటుచేసికొనిన ఉపనిషత్తు ఇది ఒక్కటియే. సమస్త ఉపనిషద్విజ్ఞానమునకు మూలమనదగిన ఇందలి మొదటి రెండు శ్లోకములు (మంత్రములు) గాంధిమహాత్మునికి మిక్కిలి ప్రియమైన నిత్యా

నుసంధాన శ్లోకములు.[3] భగవద్గీతకు వలె ఈ శ్లోకములకు కూడ నేడు మిక్కిలి ప్రచారమబ్బినది. ఇట్లే ఉపనిషత్తుతో బ్రహ్మప్రాప్తియే చరమ లక్ష్యమని సూచించుచు ఈ సంహిత ముగియును. కాణ్వసంహితలోకూడ ఇంచుమించుగా ఇదే విషయములు వర్ణింపబడినవి. పాంచరాత్రాగమములకు కాణ్వసంహితతో సన్నిహిత సంబంధ మున్నట్లు చెప్పుదురు.

కృష్ణయజుర్వేదమునకు చెప్పిన శాఖలలో నేడు మనకు తైత్తిరీయ, మైత్రాయణీ, కఠశాఖలకు సంబంధించినంతవరకు సంపూర్ణసంహితలు లభించుచున్నవి. కపిష్ఠల - కఠశాఖకు చెందిన సంహిత అసంపూర్ణముగా దొరకుచున్నది. వీనిలో తైత్తిరీయశాఖ మిక్కిలి ప్రసిద్ధము. యాజ్ఞవల్క్యుడు వమనము చేసిన వేదమును తిత్తిరిపక్షులు గ్రహించినవని మీద వివరింపబడినది. ఆ కారణమున ఈ శాఖకు 'తైత్తిరీయశాఖ' అని పేరు వచ్చినట్లు చెప్పుదురు. కాని 'ఆపస్తంబానుక్రమణిలో' తిత్తిరి అను ఋషి పేరొకటి వినిపించును. తిత్తిరిచే ప్రచారమునకు తేబడినశాఖ యగుటచే నిది తైత్తిరీయమని పిల్వబడెనని కూడ చెప్పుదురు. ఇది సమగ్రమైన వేదశాఖ. అనగా దీనికి సంబంధించి నంతవరకు సంహిత, బ్రాహ్మణము, ఆరణ్యకము, ఉపనిషత్తు, శ్రౌతసూత్రములు, గృహ్యసూత్రములు మున్నగు సాహిత్యమంతయు లభించుచున్నది.

తైత్తిరీయసంహిత ఏడు కాండలుగా విభజింపబడినది. ఇవి తిరిగి 651 అనువాకములుగను, 2198 కండికలుగను విభజింపబడినవి. ఇది సాయణునిశాఖ. ఈ సంహితకే అతడు తొలుదొల్త భాష్యము వ్రాసెను. అధియజ్ఞమేకాక, అధ్యాత్మ, అధిదైవపరములైన అర్థములుకూడ అతని భాష్యములో ఆ యా సందర్భముల ననుసరించి వ్రాయబడినవి. తైత్తిరీయసంహితకు శాకల్యుడు క్రమపాఠము వ్రాసెను. గాలవుడు పదపాఠము

---

[3] ఈ శావాస్యమిదం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్,
తేన త్యక్తేన భుంజీథా మా గృధః కస్యస్విద్ధనమ్.
కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషేత్ శతం సమాః,
ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి న కర్మ లిప్యతే నరే. (య(వా)40/1-2).

చేర్చెను. కొందరీ పదపాఠమును ఆత్రేయ విరచితమని చెప్పుదురు. ఈ శాఖానుయాయులలో పెక్కుమంది ఆపస్తంబసూత్రులు. ఈ సంహితలో మంత్ర బ్రాహ్మణములు కలసియుండును. కృష్ణయజుస్సంహిత లన్నిటికిని ఈ ధర్మము సమానము.

తైత్తిరీయసంహితలోకూడ ఎన్నో యజ్ఞములు చెప్పబడినవి. పౌరోడాశము, యాజమానము, వాజపేయము, రాజసూయము మున్నగునవి దీనిలో విస్తరించి వర్ణింపబడినవి. వాజసనేయసంహితలో వలె దీనియందును సినీవాలీ వర్ణనమున్నది. ఒకచోట దీర్ఘరాత్రుల ప్రసంగము గోచరించును. సుదాసుని వృత్తాంతము, పాంచాల కౌంతేయాదుల ప్రశంసలు, వరాహావతార వర్ణనము, కాలకంజాసురుని కథ, చండామార్కుల చర్చ మున్నగు పౌరాణికప్రసంగము లెన్నియో ఈ సంహితలో వినిపించును. అశ్వమేధమువంటి యాగములు కొన్ని దీర్ఘకాలికములు. అట్టి యాగములలో రాత్రులందు ఇతిహాసపురాణములు పఠించుట విధి. ఇట్టి కథాసముదాయమునకు 'పారిప్లవ' మని పేరు. ఇవి ఋత్విగ్గణమును, యజమానుని ఆలస్యాది ప్రమాదములనుండి కాపాడి, యజ్ఞానుష్ఠానమునందుత్సాహులుగా నుంచును.

కృష్ణయజుర్వేదమునకు చెందిన వేరొక శాఖ మైత్రాయణీ శాఖ. దీనికి 'కలావశాఖ' అని నామాంతరమున్నది. దీని ఉపశాఖలలో మను, వరాహ శాఖలు ప్రసిద్ధములు. మనుస్మృతి, వరాహకల్పసూత్రము అనునవి వీనికి సంబంధించిన గ్రంథములు. మైత్రాయణీసంహిత మంత్రబ్రాహ్మణాత్మకమై 4 కాండలు, 54 ప్రపాఠకములు, 634 అనువాకములు కలిగి, 2144 మంత్రములతో నున్నది. దీనిలో 1701 వరకు ఋగ్వేదమంత్రములే తిరిగి వినిపించును. ఈ సంహితలోని ఖిలభాగములో మొదట చెప్పిన యాగములే మరి కొంత విస్తరించి వర్ణింపబడినవి.

కృష్ణయజుర్వేదీయ కాఠకశాఖ పూర్వమొకప్పుడు మధ్యదేశమున మిక్కిలి ప్రచారములో నుండినట్లు 'గ్రామే గ్రామే కాఠకం కాలాపకం చ ప్రోచ్యతే' అను పతంజలివాక్యము సాక్ష్యమిచ్చుచున్నది. కఠసంహితతో ఇతమిక,

మధ్యమిక, ఓరమిక, యాజ్యానువాక్య, అశ్వమేధాద్యనువచనకాండ లని అయిదు ఖండములున్నవి. ఈ ఖండములలోని అవాంతరభాగములకు స్థానకములని పేరు. అవి తిరిగి అనువచనక, అనువాక, మంత్రభాగములుగా విభజింపబడినవి. ఈ సంహితలోకూడ పురోడాశ, అధ్వర, పశుబంధ, వాజపేయ, రాజసూయాదులతోపాటు సావిత్రి, పంచచూడ, స్వర్గదీక్షిత, ఆయుష్యసత్ర, ప్రాయశ్చిత్త, సవ, సౌత్రామణ్యాదులెన్నో యజ్ఞయాగములు వివరింపబడినవి. దీనిలో పురోడాశ బ్రాహ్మణము, యజమాన బ్రాహ్మణము మున్నగు బ్రాహ్మణభాగములు గోచరించును.

చరణవ్యూహము ననుసరించి చరకశాఖలో ప్రాచ్యకఠులును, కపిష్ఠల కఠులును అంతర్గతులని భావింపబడుదురు. పాణిని కపిష్ఠలుడను ఋషిని పేర్కొనెను.[4] నిరుక్తవ్యాకర్త దుర్గాచార్యుడు తాను కపిష్ఠలవాసిష్ఠుడనని చెప్పుకొనెను.[5] కురుక్షేత్రప్రాంతమున కపిష్ఠలమను గ్రామముండినట్లు బృహత్సంహితాదుల వలన తెలియుచున్నది. బహుశః ఈ శాఖీయు లాప్రాంతమునకు చెందినవారు కావచ్చును. ఏది ఎట్లున్నను ఈ కపిష్ఠలకఠశాఖకు చెందిన సంహిత ప్రతి ఒకే ఒకటి మిక్కిలి అసంపూర్ణముగా నేడు దొరుకుచున్నది. కాఠకసంహితతో దీనికి చాల భేదము కనిపించుచున్నది. దీనిలోని స్వరాంకన పద్ధతి కూడ ఋగ్వేదస్వరాంకనపద్ధతిని పోలి కాన్పించును.

కృష్ణయజుస్సంహిత లన్నియు ఇంచుమించుగా ఒకే విషయమును వివరించును. క్రమము మాత్రము భిన్నముగా నుండును. ఋగ్వేదమునకువలె యజుర్వేదమునకు వివరణ గ్రంథము లంతగా లేవు. ఆ కారణమున, యజుస్సూక్తములకు ఋష్యాదులు సరిగా తెలియవు. సూత్ర గ్రంథములలో నచ్చటచ్చట కొందరు కాండర్షులు పేర్కొనబడిరి. అట్టివారిలో ప్రాజాపత్య, సౌమ్య, ఆగ్నేయ, వైశ్వదేవ, స్వాయంభువాదులు కొందరు ప్రసిద్ధులు. అట్లే సాంహితీ, వారుణీ, యాజ్ఞికీ మున్నగు దేవతలుకూడ క్వాచిత్కముగా చెప్పబడిరి. యజుర్వేదములో దేవతాబాహుళ్య మెట్లున్నను, ప్రతి చిన్న

---

4 కపిష్ఠలో గోత్రే. (పా. 8-3-16)

5 అహం కపిష్ఠలో వాసిష్ఠ : (ని. టీ. 14-4)

విషయమును - అది చేతన ప్రాణియైనను, జడపదార్థమైనను- దేవతాత్మగనే భావించి, దానితో సాన్నిహిత్య మేర్పరచుకొను ప్రయత్నము కానవచ్చును. శైవ వైష్ణవ సంప్రదాయములానాటికి స్పష్టముగా నెలకొనినట్లు రూపించును. ఈ విశ్వమంతటను ఒకే ఒక శక్తి, ఒకే ఒక ఆత్మ నిండియున్నదను విశ్వాసముతోపాటు, ప్రాప్తమైనదేదో అది ఆ పరమాత్మ ప్రసాదించినదే అను నిశ్చయము కలిగి, ఉత్సాహముతో కర్మాచరణ మొనర్చుచు జీవితమును ప్రశాంతముగా నడుపుకొను పద్ధతి గోచరించును. రాజసూయాశ్వమేధాది యజ్ఞముల ద్వారా రాష్ట్రీయత, దేశభక్తివంటి ఉదాత్త భావములు ప్రచారమునకు తెచ్చినట్లు కనిపించును. ఆనాటి సమాజములో విద్వాంసులు గౌరవింపబడిరి. బ్రహ్మచారిణులు, సుశిక్షితలు అయిన కన్యలే వివాహమునకు యోగ్యలని యెంచబడిరి. నృత్తగీత వాద్యాది కళలతోపాటు ఆ యా వృత్తులుకూడ ఆనాటి కెన్నో వెలసినవి. యజ్ఞవిధాన వైవిధ్యముతోపాటు, యజ్ఞాంగములును, వాటినిగూర్చి వివరించు సూత్ర వాఙ్మయమును కూడ విస్తారముగా వెలయసాగినవి.

* * * *

సామవేద సంహితలు

'వేదానాం సామవేదోఽస్మి' అని శ్రీకృష్ణభగవానుడు చెప్పిన గీతా వాక్యము వలన సామవేదమునకుగల ఉత్కృష్టత స్పష్టమగుచున్నది. ఛాందోగ్యములో 'సామ్న ఉద్గీథో రసః' అని చెప్పబడినది. ఉద్గీథ అనగా ఓంకారము. "ప్రణవః సర్వవేదేషు", "ఓంకారః సర్వవేదానాం" ఇత్యాది వచనముల వలన ఓంకార ప్రాశస్త్యము తేటపడును. ఇట్లు ఓంకారమూలకమైన దగుటచేతనే సామవేదము వేదముల కెల్ల తలమానికము వంటిదని భావింపబడుచున్నది. 'సామాని యో వేత్తి స వేద తత్త్వమ్' అని సామ మెరిగినవానికే తత్త్వజ్ఞాన మబ్బునని చెప్పబడినది. ఋగ్వేదములో పలుచోట్ల సామము ప్రశంసింపబడినది. వైరూప, బృహత్, రైవత, గాయత్ర, భద్రాది సామములు కొన్ని ఋగ్వేదములో పేర్కొనబడినవి. యజుర్వేదములో రథంతర, వైరాజ, వైఖానస, వామదేవ్య, శాక్వర, రైవత, అభివర్తాది సామములు పేర్కొనబడినవి. 'ఋచం సామ యజామహే' అని అథర్వవేదము కూడ సామమును కీర్తించినది. ఐతరేయమున నైధన, కారవ, యౌధాజయ, అగ్నిష్టోమీయ సామములు స్మరింపబడినవి. 'న సామ యజ్ఞో భవతి' అని సామము లేనిదే యజ్ఞమే లేదని చెప్పబడినది.

సామవేదములోని మంత్రములు నూటికి 95 పాళ్ల వరకు ఋగ్వేదము నుండి గ్రహించినవే. 'ఋచి అధ్యూఢం సామ' అని ఋక్కులనే ఆధారముగాగొని సామము లేర్పడుటచే ఛాందోగ్యమున వీనికి పతిపత్నీభావ మూహింపబడినది. బృహదారణ్యకములో 'సా చ అమశ్చేతి తత్ సామ్నః సామత్వమ్' అని ఋక్కులపై గాంధారాది స్వరములు చేర్చినందున సామ మేర్పడు ననియు కనుకనే అది సామము, అనగా గానము, అని పిల్వబడు ననియు చెప్పబడినది. 'గీతిషు సామాఖ్యా' అని జైమిని గేయమంత్రములకే సామమను పేరు వర్తించునని చెప్పెను.

వేదవ్యాసునివద్ద మొదట ఈ సామవేదమును జైమిని చదివెను. అతని వద్ద నుండి యిది అతని శిష్యప్రశిష్యులకు సంక్రమించెను. శిష్యబాహు

శ్యము శాఖాబాహుళ్యమునకు తావిచ్చి యిది సహస్రశాఖలుగా విస్తరిల్లెను. ఒకప్పుడు దీనికి ఉదీచ్యప్రాచ్యశాఖ లని రెండు ముఖ్యశాఖాభేదము లుండెను. కాని నేడు సామవేదులు దాక్షిణాత్య ప్రతీచ్యశాఖానుయా యులుగనే కాన్పింతురు. శాఖలు కూడ మూడే మిగిలినవి. వానిలో కౌథుమశాఖ గుజరాతులోని నాగర బ్రాహ్మణులలో నిలిచినది. రాణాయణీ శాఖ మహారాష్ట్రములోను, దక్షిణమున రామేశ్వర ప్రాంతముననను మిగిలినది. జైమినిశాఖ కర్ణాటకమున ప్రచారములో నున్నది. ఈ మూడిటి సంహితలును అచ్చయినవి.

కౌథుమీయసంహితకు సాయణాచార్యుడు భాష్యయము వ్రాసెను. ఈ సంహిత పూర్వార్చికమనియు ఉత్తరార్చికమనియు రెండుభాగములు. పూర్వార్చికమునకు ఛందసీ, ఛాందసికా అని కూడ నామాంతరము లున్నవి. ఇది 6 ప్రపాఠకములుగా విభక్తమయినది. ప్రతిప్రపాఠకమునకు రెండధ్యాయ ములు (అర్ధములు)ను అవి తిరిగి (కొన్ని ఖండములు) ఛందోదైవతాదికము ననుసరించి సంకలితము చేసిన పదేసి మంత్రములుగను విభజింపబడెను. మొదటి అయిదుప్రపాఠకములును ఆగ్నేయ ఇంద్ర పవమానపర్వము (సామము)లకు సంబంధించును. ఆరవప్రపాఠకములో అరణ్యాకపర్వము (సామము) లున్నవి. ఉత్తరార్చికము కూడ 9 ప్రపాఠకములుగను, 29 అధ్యాయములుగను విభజింపబడినది. దీనిలో దశరాత్ర, సంవత్సర, ఏకాహ, అహీన, సత్ర, ప్రాయశ్చిత్త, క్షుద్రభాగములు వర్ణింపబడినవి. రాణాయణీయ సంహిత కూడ ఇదేపద్ధతిలో పూర్వార్చికము 6 ప్రపాఠకములుగను, ఉత్తరార్చికము 9 ప్రపాఠకములుగను విభజింపబడెను. ఉత్తరార్చికములో మొదటి అయిదు ప్రపాఠకములకు రెండేసి అర్ధములును చివరి నాల్గింటికి మూడేసి అర్ధములును ఏర్పడినవి. ప్రతిఅర్ధమును కొన్ని దశతులు (ఖండములు)గా విభజింపబడెను. పూర్వోత్తరార్చికములు రెండిటిలోను గల 1824 మంత్రములలోను కొన్ని మంత్రములు పునరుక్తములై వినిపించును. ఇంచుమించుగా మంత్రములన్నియు ఋగ్వేదములోనివే. 75 వరకు కౌథుమిలో ఋగ్వేదీయ శాకలసంహితలో లేని మంత్రములున్నవి. కౌథు మశాఖలోనే తాండ్యశాఖ అంతర్గతమనియు, తాండ్యబ్రాహ్మణము దీనికి

సంబంధించినదనియు చెప్పుదురు. రాణాయణీయములో ఉచ్చారణభేదము గోచరించును. కౌథమిలో హా ఉ, రా ఇ అని ఉచ్చరించినవి ఇందులో హా వూ, రా యీ అని ఉచ్చరింపబడును. సౌత్యాముగ్రిశాఖ దీని అవాంతరశాఖ. దీనిలో హ్రస్వ ఎ ఒ అక్షరములు వినిపించును. జైమినీయ సంహితలో కౌథుమీయ సంహితలోకన్న మంత్రములు తక్కువగా నున్నను గానములు ఎక్కువగా కనిపించును. తలవకారశాఖ దీనికి అవాంతరశాఖ. కేనోపనిషత్తు ఈ శాఖకు సంబంధించును.

సామసంహితలన్నియు, ఆర్చికము లనియు, గానము లనియు రెండు విధములు. ఋక్కులకే ఆర్చికములని పేరు. కాగా, ఆర్చికములలో సామగానమున కుపకరించు మంత్రములన్నియు సంగ్రహింపబడినవనియు, గానసంహితలో అవేమంత్రములు గేయరూపములో సంతరింపబడినవనియు తెలియనగును. సామగానము 4 విధములు. (1) గ్రామగేయగానము. ఇది గ్రామములో పాడదగినది. దీనిని వేయగానమనికూడ పేర్కొందురు. (2) అరణ్యగేయగానము. ఇది అరణ్యములో పాడదగినది. గ్రామగేయ, అరణ్యగేయములకు ప్రకృతిగానము లని వ్యవహారము. వీని ననుసరించి (3) ఊహగానము, (4) ఊహ్యగానము అనునవి వికసించును. మొదటిరెండును పూర్వార్చికమునకును, చివరిరెండును ఉత్తరార్చికమునకు సంబంధించును. సామగానవిధానము ఉత్తరార్చికములో కొంత వివరింపబడినది. ఋక్ ప్రాతిశాఖ్య, తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణ, సామవిధాన బ్రాహ్మణ, పుష్పసూత్ర, సామసూత్ర, నారదశిక్షాదులలో మరికొంత విస్తారముగా ఈ విషయము వర్ణింపబడినది.

నారదీయశిక్షలో సామస్వరములు 7 చెప్పబడినవి. అట్లే 3 గ్రామములు, 21 మూర్ఛనలు, 49 తానములు పేర్కొనబడినవి. సామసప్త స్వరములు. వేణువులో వరుసగా 'మ గ రి స ని ధ ప' అను స్వరములకు సరిపోవును. సామగాన పాఠములలో స్వరములు 1 నుండి 7 వరకు అంకెలువేసి చూపబడును. ఉచ్చైస్తారమను స్వరము 11 అంకెతో చూప బడును. సామమంత్రములలో స్వరచిహ్నములుంచు పద్ధతి దీనికి భిన్నము.

గానభాగములో సంగీతానుకూలముగ చేసిన మార్పులు సామవికారములని పిలువబడును. అవి ఈ క్రిందిపద్ధతిలో ఆరు విధములుగా నుండును.

(1) వికారము - 'అగ్నే' అనుటకు బదులు 'ఓగ్నాయి' అనుట.
(2) విశ్లేషణము - 'వీతయే' అనుటకు 'వో. యితోయాఽయి' అనుట.
(3) వికర్షణము - 'యే' అనుదానిని 'యా 2, 3, యి, అని పొడిగించుట.
(4) అభ్యాసము - 'తయే' అనుచోట 'తోయాయి, తోయాయి' అని రెండు సార్లు పలుకుట.
(5) విరామము - 'గృణానో హవ్యదాతయే' అను పదమును 'గృణా నోహ, వ్యదాతయే' అని విరిచి చదువుట.
(6) స్తోభము - ఔ, హోవా, హావు, అ, మున్నగునవి ఊతపదము లుగా చేర్చిపాడుట.

సామగానములో పదములు విరిచి చదువునప్పుడు ఛందస్సుగాని, అర్థముగాని గమనింపరు. 'సామవేదే గీతి ప్రధానే అవృత్తిస్వర్థో నాద్రియతే' అని సామగాన ప్రసంగములో అర్థముతో నిమిత్తములేదని స్పష్టముగా చెప్ప బడినది. ఛాందోగ్యములో సామగానము హింకార, ప్రస్తావ, ఆది, ఉద్గీథ, ప్రతిహార, ఉపద్రవ, నిధనభాగములు కలదిగా చెప్పబడినది. హింకారము ఓంకారతుల్యము. ప్రస్తావమనునది ఆరంభగానము. దీనిని ఋత్విజు డారంభించును. ఉద్గీథ ఓంకారము. దీనిని ఉద్గాత పఠించును. ప్రతిహారమనగా రెండింటిని కలుపునది యని అర్థము. దీనిని ప్రతిహర్త చదువును. ఒకప్పుడిది రెండుగా విరిచి చదువుదురు. అందొక భాగమునకు ఉపద్రవమని పేరు. దీనిని ఉద్గాతగానము చేయును. నిధన మనునది మంత్రములోని అంతిమభాగము ఓంకారము. దీనిని ఋత్విజులు, ప్రస్తోత, ఉద్గాత, ప్రతిహర్త ముగ్గురు చదువుదరు. 'అగ్నఆ యాహివీతయే' ఇత్యాదిగా గల మంత్రము పైవిధముగా గానము చేసినప్పుడు ఈ క్రింద చూపిన విభాగపద్ధతిలో గోచరించును.

ఓం అగ్నఇ. (ప్రస్తావము).
ఓం ఆయాహివీతయే, గృణానోహ వ్యాదాతయే. (ఉద్గీథ)
నిహోతా పత్సిబర్హిషి ఓం. (ప్రతిహారము).
నిహోతా పత్సిబ. (ఉపద్రవము).
ర్హిషిఓం. (నిధనము).

ప్రతి మంత్రమును మూడుసార్లు చదివి గానముచేసి పూర్తిచేయుదురు. ఈ గానములో కృష్ణ, ప్రథమా, ద్వితీయా, చతుర్థీ, మంద, అతిస్వార్థ అను లయలు పాటింపబడును. దుందుభి, వేణువు, వీణ వంటి వాద్యములు కూడ ఉపయోగింతురు. ప్రతిఛందమును సానుకూలముగా మార్చి గానము చేయబడును. కాని సంహితలో ఉన్న మంత్రము లన్నిటికి గానము చెప్పబడ లేదు. యజ్ఞములో హోత గానము లేని కేవల మంత్రములు చదివి, ఆయా దేవతలను స్తుతించును. 'అప్రగీతమంత్రసాధ్యా స్తుతిః శస్త్రం' అని ఈ విధమైన (గానములేని) మంత్రస్తుతిని శస్త్రమును పేర వ్యవహరింతురు. 'ప్రగీతమంత్రసాధ్యా స్తుతిః స్తోత్రం' అని గానయుక్తమైన మంత్రస్తుతిని స్తోత్రమందురు. దీనిని ఉద్గాత గానము చేయును. స్తోమములనుపేర స్తుతిభేదములు 6 వరకు చెప్పబడినవి. త్రివృత్ పంచదశాదులైన యీ స్తోమములు తృచ (మూడేసి మంత్రములుగల సూక్తము) మీద ఏర్ప డును. తృచను మూడుసార్లు చదివి ప్రతిపర్యాయమును సామగానమును ఆవృత్తి చేయుచుందురు. ఈ విధముగా ఆవృత్తి చేసినగానము విష్టుతి (విశేషస్తుతి) అని పిలువబడును. సామగానములో ఉద్గాతకు ప్రస్తోత, ప్రతిహర్త్రాదులు సహాయకులుగా వ్యవహరింతురు. స్తోభగానమునకు వేరే సహాయకులుందురు.

నాలుగు వేదములకు నాలుగు ఉపవేదము లున్నవి. "తత్రర్గ్వేదస్య ఆయుర్వేద ఉపవేదః, యజుర్వేదస్య ధనుర్వేదః, సామవేదస్య గాంధర్వవేదః అథర్వవేదస్య శస్త్రశాస్త్రాణి" ఇత్యాది వచనముల ననుసరించి సామవేదము నకు గాంధర్వము ఉపవేదముగా చెప్పబడును. గాంధర్వమనగా గానకళ. ఛాందోగ్యములో ఘోర అంగిరసుడను ఋషి దేవకీపుత్రుడైన శ్రీకృష్ణునికి

వేదాంతవిద్య ఉపదేశించినట్లు చెప్పబడినది. శ్రీకృష్ణుడీవిద్య నుపాసించి చాలిక్యగానమును వెలయించెననియు, అది యాదవులలో ప్రచారమందిన దనియు, మురళిపై కృష్ణుడీ గానమునే వినిపించెడివాడనియు చెప్పుదురు. ఏది ఎట్లున్నను సామవేదము గానకళకు మూలమనుట తథ్యము. సామ సప్తస్వరములకు వేణువుపై నూదబడు స్వరస్థాయీ విన్యాసముతో గల పోలికలు నారదీయశిక్షాదులలో వివరింపబడినవని ముందు వ్రాసితిని. కాని నేడు సామగానము చేయుపద్ధతిలో ఈ స్వరములు సుస్పష్టముగా తెలి యవు. శాస్త్రమునకును వ్యవహారమునకును కొంత ఎడమున్నట్లున్నను, అది సంప్రదాయభేద మూలకమని అంగీకరించి వ్యవహారమే బలీయ మని చెప్పుదురు.

యజ్ఞములో సోమపానమెంత రుచ్యమో సామగాన మంత మధురము. దేవతాస్తోత్రపరముగా ఆ యా సామములు గొంతెత్తి పాడుచున్నప్పుడు ఉద్గాత్రాది ఋత్విజుల ఉత్సాహము సభికులకునుకూడ ఉత్సాహపరచుచుం డును. ఒకానొక రసాత్మకమైన వాతావరణము యాగశాలయం దంతటను నెలకొనును. ఈ గానరసమునకు సోమరసము చేయూత ఇచ్చినట్లుండును. యజ్ఞములో సోమాహరణాది ప్రసంగములు చాల రసవంతములు. సోమమ మనది ఒక లత. ఋగ్వేదములో ఈ లత మూజవానపర్వత ప్రాంతముునను కురుక్షేత్రములోని శర్యణావత్ ప్రదేశములలోను దొరకునని చెప్పబడినది. ఇది నదీతీరములలో నాచువలె పెరుగునట. పర్వత ప్రాంతములలో లతవలె పెరుగునట. దీనికి పర్వతావృధ, గిరిష్ఠ మున్నగు పేర్లు చెప్పబడినవి. చంద్రునితో సామ్యముచెప్పి చంద్రకళలతో పాటు పెరుగుచు తరుగుచు నుండు ఆకులు గలదిగా వర్ణింపబడినది. కొందరిది అరటిదుంపవంటి దుంప అనియు, లతగా ప్రాకుననియు, నీటిలో తేలుననియు, దీనికి 15 ఆకులుండు ననియు, అధర్మపరుల కిది కనబడదనియు చెప్పుదురు. నిజమునకిది యీనాడు కనబడదు. ఆపస్తంబునినాటికే ఈ లత దేశములో మృగ్యమైనట్లున్నది. అతడే దీనికి అనుకల్పములు చెప్పెను. ఈ అనుకల్ప విధి

ననుసరించి యీనాటి యజ్ఞములలో సోమలతకు మారుగా కారుగచ్చనో తిప్పతీగెనో వాడుదురు.

సోమయాగములలో సోమాహరణమే ఒక పెద్ద కలాపము. సోమాహరణ సూక్తములకు సౌపర్ణసూక్తములని పేరు. సోమలతను అధ్వర్యుడును యజమానియు కొందురు. దానిని 36 అంగుళములపొడవు, 18 అంగుళముల వెడల్పు గల అభిషవణఫలకముమీద కృష్ణాజినము పరచి, దానిపై నుంచెదరు. ఆ మీద దాని నభిమంత్రించుచు నీటితో తడుపుచు నాలుగు శిలాయంత్రములతో నూరుదురు. తరువాత దానిని ఆహవనీయపాత్రలో వేసి నీరు ఒడ్చి లతను పిండి నీళ్ళలో కలుపుదురు. కసవుతీసిన లతకు 'ఋజీష' అనిపేరు. దీనిని దశాపవిత్ర వస్త్రములో మూటగట్టినట్లు కట్టి రసము ధారగా పడునట్లు పడియగట్టుదురు. ఈ విధముగా పిండినరసము ముందు దేవతలకిచ్చి హోమముచేసి వషట్కారములు చెప్పుదురు. ఆ మీద హోమావశేషమును ఉద్గాత, యజమాని, బ్రహ్మ, సహస్రకుడు గ్రహింతురు. ఆ యా దేవతల కర్పించునపుడు సోమరసమును పాలు, పెరుగు, నేయి, సువర్ణరజము మున్నగువానితో కలిపి అర్పించెదరు. యజ్ఞదినములలో ఈ కలాపము దినమునకు మూడుసారులు జరుపుదురు. సోమరసమును మధువనీ, మధుమత్ అనీ, పీయూషమనీ వ్యవహరింతురు. ఆయా వస్తువులు కలిపినపుడు దీనిని ఆశిర, గవాశిర, యవాశిర మున్నగు పేర్లతో వ్యవహరింతురు.

సుశ్రుతములో సోమరస భేదములు ఇరువది నాలుగు వరకు వేదోక్తములుగా వర్ణింపబడినవి. ఇది సువర్ణపాత్రలో త్రాగవలసినదిగా చెప్పబడినది. దీనివలన హర్షోత్సాహములేకాదు బ్రహ్మజ్ఞానోదయమున కనుకూలించు స్వస్థత కలుగునని వివరింపబడినది. ఇది అమృతము. విశుద్ధ బుద్ధియు నిర్మల జ్ఞానమును దీని ఫలములు, సురదుర్మద. అది నిందనీయము. సౌత్రామణి వంటి యాగములలో సురాప్రయోగముకూడ విధించబడినను, సురకన్న సోమముత్కృష్టమనియు, అది మత్తు కలిగించుననియు, ఇది చిత్తస్వాస్థ్య మిచ్చుననియు తెలియజేయు మంత్రములు ఋగ్వేదములో పలుచోట్ల

కన్పించును. పైగా ఆధ్యాత్మికముగా అర్థము వివరించునపుడు సోమరస మునకు నిర్మలజ్ఞానము, బ్రహ్మానందరసము మున్నగు సాంకేతికార్థములు గ్రహింతురు.

సామవేదము ముఖ్యముగా యజ్ఞప్రయోగమునకే ఏర్పడినట్లుండును. దీని మంత్రములన్నియు ఋగ్వేదమునుండి గ్రహించినవే. గానమే దీని సొంతము. అయినను ఆగానము ప్రణవనిర్భరమై తత్పరిణామమై తదేకాలంబనమై వెలయు చుండుటచేత సామము సర్వోత్కృష్టమైన విద్యగా భావింపబడుచున్నది. ఛాందోగ్యమున సామసారమగు ఉద్గీథవిద్య, ఆధ్యాత్మిక, అధిదైవిక, అధిభౌతిక, సంపదలకు మెరుగు సమకూర్చునదిగా వర్ణింపబడినది. సోమయాగములో సోమదేవతాకమైన మంత్రము లెన్నియో సామవిధానము ననుసరించి గానముచేయబడును. బహిష్పవమానాది సూక్తములవంటి (ఋత్విజులందరు సామూహికముగా గానము చేయునట్టి) ప్రసంగము లీ యజ్ఞములలోవలె దర్శ, పూర్ణమాసాదులలో కలుగవు. ఇట్లే యజమాని కిష్టకామ్యార్థము లొనగూర్చుటకై, ఆ యా దేవతల నుద్దేశించి తత్తత్ స్తుతిపరములైన సూక్తములు గానముచేయుదురు. ఒకొక్క దేవత కొకొక్క విధమైన స్తోభాక్షరములు ప్రయోగించుదురు. గానముచేయు ఋత్విగ్విభేదము ననుసరించి యిట్టి సామస్తోత్రములను ప్రస్తావభక్తి, ఉద్గీథభక్తి, ప్రతిహారభక్తి అనికూడ వ్యవహరింతురు. సామము దేవతలకు ప్రియమైనది. లోకవ్యవహారములో కూడ సామమనగా ప్రియముపలుకుట, నయము సమకూర్చుట అనియే అర్థము. శ్రుతి కూడ 'యత్ ఖలు సాధు తత్ సామ' అని ఏది సాధువో అనగా ఏది శుభావహమో శోభనమో అదియే సామమని కీర్తించినది.

* * * *

అథర్వవేద సంహితలు

వేద చతుష్టములో అంతిమము అథర్వవేదము. ఇది ఆముష్మికముతో పాటు ఐహికమునకు కూడ సమప్రాధాన్యమిచ్చునట్టి వేదము. థర్వశబ్ద మునకు కుటిలత అని అర్థము. అ కుటిలమై, సహజమై ఐహికాముష్మి కోపయోగియైన ప్రవృత్తి నుద్బోధించుటచేత ఈ వేదమునకు అథర్వవేద మని పేరువచ్చునది. పరబ్రహ్మప్రాప్తి కిది ఋజుమార్గము నెరింగించును. యజ్ఞములలో ఇది బ్రహ్మగారి వేదము. శాంతి పౌష్టిక క్రియల కిది మూలము. దీనిని అథర్వాంగిరసులు దర్శించిరట. ఆ కారణమున దీనికి అథర్వాంగిరసమని వేరొక పేరు. అట్లే భృగ్వాంగిరసమని కూడ దీనిని వ్యవహరింతురు.[1] భృగువు అంగిరసుని శిష్యుడట, గోపథ బ్రాహ్మణులో ఆ యీ పేర్లతోపాటు దీనికి బ్రహ్మవేదమను పేరుకూడ చెప్పబడినది.[2]

వేదవ్యాసుని శిష్యులలో సుమంతు డనునాత డీ వేదము నభ్యసించెను.[3] అతని శిష్య ప్రశిష్యులచే ప్రచారమునకు వచ్చి ఈ వేదము తొమ్మిది శాఖలుగా విస్తరించెను. కాని యీనాడు మన కీ వేదమునకు సంబంధించినవి శౌనక, పిప్పలాదశాఖలు రెండుమాత్రమే మిగిలినవి. పిప్పలాద సంహిత ఒకే ఒక ప్రతి కాశ్మీరములో లభించినది. అదికూడ అసమగ్రము. పిప్పలాదునిప్రశంస ప్రశ్నోపనిషత్తులో కనిపించును. ఈ శాఖకు ఇరువది కాండలు కలవనియు దీని బ్రాహ్మణము ఎనిమిది అధ్యాయముల గ్రంథమనియును తెలియుచున్నది. కాగా ప్రచారములోనున్న శాఖ శౌనకశాఖమాత్రమే.

శౌనకశాఖీయులైన బ్రాహ్మణులు గుజరాతు నుహారాష్ట్ర ప్రాంతము లలో ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది. గోపథ బ్రాహ్మణ మీ శౌనక సంహితకే సంబంధించును. శౌనకసంహిత 20కాండలు 732 సూక్తములు 5987 మంత్రములు కలిగి మంత్రసూక్తములన్నియు ఒక నిర్ణీతమైన క్రమములో

---

1 అథ. 10-7-20.

2 గోపథ. బ్రాహ్మ. 2-16.

3 అథర్వాంగిరసామాసీత్ సుమంతుర్దారుణోమునిః. భాగ. 1-4-21.

సంగ్రహించినట్లు కాన్పించును. ఇందులో 1200 వరకు ఋగ్వేద మంత్రములే తిరిగి విన్పించును. సోమయాగమునకు ఉపకరించు మంత్రములెన్నియో దీనిలో చేర్చబడినవి. ఇరువదియవ కాండలో ప్రసిద్ధమైన సంతాపసూక్తము గోచరించును. 'కుమం నామ కుత్సితం భవతి యత్ తత్ తపతి తస్మాత్ కుంతాపః' అని యీ సూక్తము సమస్త కుత్సితాపహారకమని చెప్పబడినది.[4] యజ్ఞములలో ఈ సూక్తమును విధిగా పఠింతురు. దీనిలో పరిషత్తు రాజు మున్నగువాని ప్రశంసలెన్నో వినిపించును. కొందరీ వేదమును క్షత్రవేదమనికూడ పిలుతురు. సంగ్రామము, శత్రుజయము, రాజవారణము, అభిషేకము, దుందుభివంటి వాద్యాలప్రశంస, వాటి స్తోత్రాలు మున్నగు విషయాలెన్నో క్షత్ర ధర్మ రాజకర్మలకు సంబధించినవి ఈ వేదములో వర్ణింప బడినవి. రాష్ట్రీయ భావములెన్నోచోట్ల వెల్లడింపబడినవి. పృథ్వీసూక్తములో భూదేవిని మాతృరూపములో దర్శించి తద్వాత్సల్య మాశింపబడినది.[5]

అథర్వసంహితలో ఆరంభకాండలు తొమ్మిదింటివరకు ఎన్నో, భైషజ్య సూక్తాలతో నిండి కనిపించును. వీనిలో శ్వేతకుష్ఠ, పలితరోగము. శీతజ్వరముకాన శ్వాస శ్లేష్మరోగములు, బాలగ్రహ పీడలు, రాజయక్ష్మవంటి మహావ్యాధులెన్నిటికో మంత్ర తంత్రౌషధ ప్రకియలు వర్ణింపబడినవి. దీనిలో రోగ నిదానముకూడ చెప్పబడినది. జ్వరము ఋతుసంబంధియని, క్రిములు రోగ వ్యాప్తికి మూలమని, సూర్యకిరణ ప్రసారమారోగ్య వర్ధకమని, విషస్య విషమౌషధ మ్మను మాట సత్యమని, ఓషధులతోపాటు మణులు మంత్ర ములుకూడ రోగాపహారులని వర్ణించిన ఆయా సూక్తములు శస్త్రచికిత్స, శల్యచికిత్స, దంత నేత్రనాసికాచికిత్సలకు ప్రత్యేకముగా సంబంధించినవి. రోగనివారణమకు వలెనే శత్రు, గ్రహ, భూత, ప్రేత పిశాచ పీడానివార ణకుకూడ ఈ వేదము మంత్ర తంత్ర, ఆభిచారిక క్రియాకలాపము లెన్నో సూచించును.

---

4 ఐత, బ్రాహ్మ. 6-32 : కౌషీ. బ్రాహ్మ. 30-5.

5 మాతాభూమి: పుత్రోఽహం పృథివ్యాః సా నో భూమిర్విసృజతాం మాతా పుత్రాయ మే పయః (12-2-12).

ఔషధప్రక్రియలు, ఆభిచారిక తంత్రములు మాత్రమేకాక శాంతి పౌష్టిక క్రియలు, రక్షాసూత్రధారణాదులు, ఉపనయన చౌలాదిసంస్కారములు, హల కర్మ, బీజావాపనము, వృష్టి వాణిజ్యము మున్నగున వెన్నో యీ వేదములో వర్ణింపబడినవి. జ్ఞాతాజ్ఞాతదోష నివృత్తి కాచరింపవలసిన ప్రాయశ్చిత్తాలు, ఆనాటి శకునాలు, ఆచారవిశ్వాసాలు మున్నగున వెన్నో ఈ వేదమువలన తెలియును, ఇంతగా ఈ ప్రక్రియలు వివరించినందుననే రాజపురోహితుల కీ వేదము విధిగా తెలిసి యుండవలెనని చెప్పబడినది. దేశశాంతికి, రాష్ట్ర రక్షణకు, రాజ్యాభివృద్ధికి, రాజహితమునకు వలసిన శాంతి, పౌష్టికక్రియలు యథావిధిగా నిర్వహింపదగిన వాడే రాజపురోహితుడుగా నుండదగునని దీని భావము. తదనుకూలముగనే రాష్ట్రీయత, సామ్రాజ్య నిర్మాణము, తద్రక్షణము, రాజసూయమువంటి వాని ప్రశంసలెన్నో ఈ వేదములో గోచ రించును. అట్లే యీ వేదము 12 వ కాండములో పృథ్వీసూక్త మున్నది. ఇది దేశభక్తి ప్రపూర్ణమైన సూక్తము. దేశము, రాష్ట్రము, సమాజము అను నవేకాక గృహము, భూమి, పశుసంపద మున్నగునవికూడ ఈ వేదములో సమాన ప్రాధాన్యముతో వర్ణింపబడినవి. గో సూక్తములో గోవులు, వాని మాహాత్మ్యము వివరింపబడినది. గోవులెల్లరకు వరణీయములని చెప్పి,

> "వశామేనా మృతమాహుః వశాం మృత్యుముపాసతే,
> వశేదం సర్వమభవత్ దేవా మనుష్యా అసురాః పితరర్షయః.[6]

అని వశాగౌసూక్తములో వర్ణింపబడినది.

ఇట్లే స్త్రీలను గూర్చి చెప్పిన సూక్తములలో పతిప్రేమ, పుత్రప్రాప్తి, పుత్రరక్షణము, సపత్నీవిజయము మున్నగు విషయములతోపాటు వశీకర ణము మోహనము, మారణమువంటి తంత్రములుకూడ వర్ణింపబడినవి. ఈ విషయములు కొన్ని యీనాటి నాగరకతకు రుచింపవు. ఆ యీ విధమైన ఆభిచారిక మంత్ర తంత్రములుండుటచేత కొందరీ వేద మార్యానార్య సంస్కృతి సమ్మేళమునకు ఫలితముగా వికసించినదని చెప్పుదురు.

---

6 అథ.

మరికొందరిది రచనలో అర్వాచీనమైనను వర్ణ్యవిషయములనుబట్టి ఋగ్వేదముకంటె ప్రాచీనమైన నాగరికతకు సంబంధించినదిగా చెప్పుదురు. కాని స్త్రీలను గౌరవించుటలోగాని వారికి గృహస్థాశ్రమములో తగినంత ప్రాధాన్యమిచ్చుటలోగాని ఈ వేదము ఋగ్వేదమున కేమాత్రము తీసిపోదు. ఆడుబిడ్డకు కన్యాధనమిచ్చి అత్తవారింటి కంపుచు చేయునట్టి ఉపదేశములో--

"యథా సింథుర్నదీనాం సామ్రాజ్యం సుషవే వృషా
ఏవా త్వం సమ్రాజ్యేఽధి పత్యురస్తం పరేత్య చ"[7]

అనిచెప్పిన వాక్యములు 'సమ్రాజ్ఞీ శ్వశురో భవ, సమ్రాజ్ఞీ శ్వశ్రునాం భవం'[8] ఇత్యాదిగా చెప్పిన ఋగ్వేదమంత్రమును జ్ఞప్తికి తెచ్చినట్లుండును. 'సామాహమస్మి ఋక్ త్వం ద్యౌరహం పృథివీ త్వం'[9] అని వరుడు కన్యను వరించును. 'దీర్ఘాయురస్తు మే పతిర్జీవాతిశరదః శతమ్'[10] అని వధువు ప్రార్థించును. 'ఇహేమావింద్ర సంనుద చక్రవాకేవ దంపతీ'[11] అని బంధుమిత్రు లాశీర్వదింతురు. ఈ ధర్మము లే నాటివైనను నిత్యనూతనములును చిరంతన మాంగలికములును, సమాజహితాపాదకములును ననుట తథ్యము.

అథర్వవేదములో బ్రహ్మచర్యముకూడ ప్రశంసింపబడినది. అది మృత్యుంజయ మనియు, అభివృద్ధిమూలక మనియు చెప్పబడినది.

బ్రహ్మచర్యేణ తపసా దేవా మృత్యుమవాఘ్నత,
ఇంద్రోహ బ్రహ్మచర్యేణ దేవేభ్యః స్వరాభరత్.[12]

---

7 అథ. 14-1-43
8 ఋ. 10-84-46
9 అథ. 14-2-71
10 అథ. 14-2-63
11 అథ. 14-2-64
12 అథ. 11-3-2

అని దాని మాహాత్మ్య ముగ్గడింప బడినది. ఈ వేదములో 8 వ కాండమున మృత్యుంజయ సూక్తమును, 9 వ కాండమున మధుకశాఓషదీ సూక్తమును గోచరించును. వివాహ సభాజయాది వివిధ విషయ ములతోపాటు దీనిలో ఉత్తరక్రియలకు సంబంధించిన విషయములుకూడ చెప్పబడినవి.

ఈ వేదములో నక్షత్రములను కృత్తికనుండి యారంభించి లెక్కించు పద్ధతి గోచరించును. కాలమున కిందు మిక్కిలి ప్రాధాన్య మీయబడినది. కాలమన్నిటికిని మూలబీజము. అదే ప్రపంచమున కధిష్ఠానము. మనః ప్రాణనామములా కాలములోనే సమాహితమగునట్టివి. కాలమే ఈశ్వరుడు. ప్రజాపతికి పిత.

కాలే తపః కాలే జ్యేష్ఠః కాలే బ్రహ్మ సమాహితమ్,
కాలో హ సర్వస్యేశ్వరో యః పితాసీత్ ప్రజాపతేః. [13]

అథర్వవేదము 13-వ కాండలో రోహితుని వర్ణన మున్నది. అది సూర్యునికి ప్రతీకమని చెప్పుదురు.

స్కంభ ఉచ్ఛిష్ట సూక్తములలో ఈ వేదము పరబ్రహ్మస్వరూపమును ప్రకారాంతరముగా చర్చించును. పరమతత్త్వమున కాధారభూతమైనదేదో అదియే స్కంభము. అది యీ విశ్వమునకేకాదు బ్రహ్మకే కారణము. అది జ్యేష్ఠ బ్రహ్మ. భూమి, అంతరిక్షము, ఆకాశము, అగ్ని, సూర్యుడు, చంద్రుడు వాయువు అన్నియు దానిలో అంతర్భూతములు.[14] అది ఆత్మతో ఐక్యత నందియుండు తత్త్వము. ఉచ్ఛిష్టమనగా శేషించినది. దృశ్యప్రపంచమునగల నామరూపాత్మక తత్త్వము లన్నింటిని 'నేతి నేతి'గా తర్కించి నిషేదించుచు పోయినచో చివరకేది శేషించునో అది ఉచ్ఛిష్టము. అదియే బ్రహ్మము. ఈ జగత్తు వేదపురాణములతోను ప్రాణాపానచక్షుశ్శ్రోత్రాదులతోను కూడ ఉచ్ఛిష్టమునుండియే వెలువడును.

---

13 అథ. 19-53-8
14 అథ. 10-7-12

యచ్చ ప్రాణతి ప్రాణేన యచ్చ పశ్యతి చక్షుషా,
ఉచ్ఛిష్టాజ్జజ్ఞిరే సర్వే దివి దేవా దివి శ్రితః.[15]

అధ్యాత్మతత్త్వ విచారముతోపాటు ఆశ్రమ చతుష్టయ వివరణము కూడ అథర్వములో నున్నది. అచ్చటచ్చట కొన్ని దార్శనిక సూక్తములు గద్యలో కూడ నున్నవి. ఒకచోట సాంఖ్యయోగ వేదాంత బౌద్ధదర్శనము లన్నిటికిని మూల మనదగిన మంత్రము కాన్పించును.

అసతి సత్ ప్రతిష్ఠితం సతి భూతం ప్రతిష్ఠితం,
భూతం హి భవ్య ఆహితం భవ్యం భూతే ప్రతిష్ఠితమ్,
తదేవ విష్ణో బహుధా వీర్యాణి! త్వం నః నృణీ,
పశుభిర్విశ్వరూపైః సుధాయాం మా దేహి పరమే వ్యోమన్. [16]

అథర్వవేదములోని కొన్ని సూక్తములకు వ్రాత్యసూక్తములని పేరు. వ్రాత్యులనగా సంస్కారలోపమునకు గురియైన వారని అర్థము. ఆనాటి సమాజములో సంస్కారము లోపించినవారు కొందరుండిరని తాండ్య బ్రాహ్మణాదులలో అన్యత్రకనిపించు వర్ణనలు సాక్ష్యమిచ్చును. కాని నియమరాహిత్యమును బ్రహ్మపదార్థమునుకూడ సూచింపగల తత్త్వము. పరబ్రహ్మ నియమాతీతుడే కనుక అతనికి సంస్కారలోపము వర్తింపదు. వ్రాత్యో వా ఇదమగ్ర ఆసీత్' అని ప్రారంభించిన సూక్తము ఋగ్వేదములోని హిరణ్యగర్భసూక్తమును చట్టున స్ఫురణకు తెచ్చును. [17] ఏది ఎట్లున్నను ఉపనిషద్వేదాంతమున కిది భూమిక అని మాత్రము తోచకమానదు. కనుక వ్రాత్యశబ్దమును పరబ్రహ్మ పరముగా కూడ అన్వయింపవచ్చునని కొందరి మతము.

ఋగ్వేదములోవలెనే అథర్వణవేదములోకూడ ఎన్నో ఆధిభౌతిక విషయములు వర్ణింపబడినవి. ఇవి ఆనాటిసమాజమును అప్పటివారు ఆచార విశ్వాసములను తెలియజేయును. దేవతా స్తోత్రములు, సోమస్తుతులు,

---

15 అథ. 11-7-23
16 అథ. 17-1-2.
17 హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రేభూతస్య జాతః పతిరేక ఆసీత్. ఋ. 10-121-1

ద్రోణకలశ ప్రశంసలు మున్నగునవి చూచినచో ఋగ్వేదముకూడ యజ్ఞమును తన్నిర్వహణ విధానమును మనసులో నుంచుకొని సంగ్రహించినదిగనే కాన్పించును. అట్లే అభిచార తంత్రమునుగూర్చి ప్రాకృతజనుల కుపకరించు విధముగా సంగ్రహించిన వేదము అథర్వణము కావచ్చును. స్వర్గప్రాప్తి యజ్ఞఫలము. సంసార సుఖము శాంతి, పౌష్టిక క్రియల ఫలము. అథర్వములో మానసిక యజ్ఞముకూడ వివరింపబడినది. ఇది అల్పవ్యయముతో సులభసాధ్యమునగు ఆధ్యాత్మికసాధనకు ప్రక్రియ.

అథర్వవేదములోని భాషాచ్ఛందాదులు దాని నర్వాచీన రచనగా నిరూపించును. అట్లే దీనిలో వర్ణించిన భౌగోళిక చారిత్రక సాంస్కృతిక విషయములుకూడ దీనిని వెనుకటికాలమునకే సంబంధించినదిగా చెప్పను. ఇందులో వర్ణించిన దేవతలుకూడ ప్రకృతి ప్రతీక తత్త్వములుగా కాక దుష్టశిక్షణమును శిష్టరక్షణము చేయు పౌరాణిక దేవతలకు సన్నిహితులుగా కాన్పింతురు. ఇందలి ఆధ్యాత్మికవాదముకూడ ఉపనిషద్వాదమునకు చేరువ. వేదమునకుగల 'త్రయీ' అను పేరుకూడ అథర్వమును తరువాత కాలపు రచనగానే నిరూపించును. తిలక్ పండితుడు అథర్వణవేదములోని చాలభాగములు భారతదేశమునకు వెలుపలగల దేశములలోని ఆచార వ్యవహారములకు సంబంధించినవిగా చెప్పెను. కొందరీ వేదమును జరథుస్త్రా అసురవేదమని చెప్పుదురు. 'అవెస్తా' లోని 'అథ్రవన్' అను శబ్దము అథర్వమునకు మూలమని కొందరి మతము. కాని ప్రాచీన పౌరాణికవాద మీ వాదములతో ఏకీభవింపదు. అన్ని వేదములు ఒకేసారి పరమేశ్వరుని ముఖమునందుద్భవించినవనియు, ఆ మీదనే సృష్టి జరిగినదనియు సనాతనులు నమ్మెదరు. వేదసంహితను నాల్గుగా విభజించినది వ్యాసభగవానుడు. చదివిన దాతని శిష్యచతుష్టయము. కనుక వాని పూర్వాపర్వతములు గాని ప్రాచీనార్వాచీనతలుగాని నిర్ణయించుట తగదని చెప్పుట అనూచానమైన సంప్రదాయము. ఇదే సాయణుని మతము.

* * * *

బ్రాహ్మణములు

"మంత్రబ్రాహ్మణయోర్వేదనామధేయమ్" అని చెప్పిన దానినిబట్టి సంహితలోని మంత్రభావమున కెంత ప్రాధాన్యమో, గద్యభాగమైన బ్రాహ్మణములకును అంతే ప్రాధాన్యమని గ్రహింపవలెను. బ్రాహ్మణములు గద్యాత్మకములు. యజుర్వేదములో సంహితలోనే మంత్ర బ్రాహ్మణములు రెండును కలిసియుండును. కాని తక్కినవేదములలో మంత్రభాగములు సంహితగా నేర్పడి, బ్రాహ్మణములు విడిగా నేర్పడి నట్లుండును.

బ్రహ్మనుగూర్చి వ్యాఖ్యానించునవి బ్రాహ్మణములు. బ్రహ్మపదమునకు మంత్రమనియు యజ్ఞమనియు అర్థము లున్నవి.[1] కనుక మంత్రార్థము లను యజ్ఞ విధులను వివరించి చెప్పునవి బ్రాహ్మణములని, 'బ్రాహ్మణం నామ కర్మణస్త న్మంత్రాణాం చ వ్యాఖ్యానగ్రంథః' అని నిర్వచింప బడెను.[2] మంత్రార్థ వివరణము వినియోగము, ప్రయోజనము, ప్రతిష్ఠానము, అందుకువలసిన విధులు బ్రాహ్మణముల వలన తెలియదగునని వివరించుచు,

నైరుక్తం యస్య మంత్రస్య వినియోగః ప్రయోజనమ్,
ప్రతిష్ఠానం విధిశ్చైవ బ్రాహ్మణం తదిహోచ్యతే.

అని వాచస్పతి మిశ్ర వ్రాసెను. బ్రాహ్మణ సదృశమో లేక తదవాంతర భాగమో అయిన దానిని 'అనుబ్రాహ్మణము' అని వ్యవహరింతురు. మంత్ర వినియోగాదులున్న వానిని కర్మబ్రాహ్మణములనియు, కేవల మంత్ర సంకలనమున్న వానిని కల్పబ్రాహ్మణము లనియు పిలుతురు.

బ్రాహ్మణములలో విధి, అర్థవాదము, ఉపనిషత్తు అను మూడు భాగములు. విధిలో ఆ యా యజ్ఞములు ఎట్లు, ఎవరు, ఏ విధముగా

---

[1] బ్రహ్మ పై మంత్రః. శత. 7-1-1-5: ఏష వై ప్రత్యక్షం యజ్ఞో యత్ ప్రజాపతిః. శత. 4-3-4-3.

[2] తైత్త. సం. భాష్యము, భట్టభాస్కరుడు.

ఆచరింపవలెనో తెల్పునట్టి విధాయక వాక్యములు చేరును. వాటిని సోపపత్తికముగా నిరూపించుటకు చెప్పిన వాక్యాదు లన్నియు అర్థవాదము క్రింద గ్రహింపబడును. తత్త్వవిచారమునకు సంబంధించిన వాక్యములు ఉపనిషద్భాగమున గ్రహింపబడును. వీనిలో విధి ముఖ్యము. తక్కినవి గౌణము.

హేతునిర్వచనం విందా ప్రశంసా పంశయో విధిః,
పరిక్రియా పురాకల్పో వ్యవధారణ కల్పనా,
ఉపమానం దశైతే తు విధయో బ్రాహ్మణస్య తు.

అని శాబరభాష్యము (2-1-8)లో బ్రాహ్మణముల లక్షణము మరి కొంత వివరముగా చెప్పబడెను. ఏ క్రియ ఎందు కాచరింపవలెనో తెలుపునది హేతువు. శబ్దార్థమును స్పష్టపరచునది నిర్వచనము. యాగో పయోగి వస్తువులను గూర్చి, విధి విధానములను గూర్చి, సయుక్తికముగా నచ్చచెప్పుటకై వలసిన ప్రక్రియలు నిందా ప్రశంసాదులు. దీనిలో కథలు, కల్పనలు, ఉపమానాలు ఊహలు, మున్నగునవన్నీ ఉపయోగ పడునట్టివే. వీనినే అర్థవాదాలని పేర్కొందురు.

బ్రాహ్మణములు గద్యలో ఉన్నను మంత్రములవలె ఇవికూడ స్వర యుక్తములు. ఇవి సరళమైన భాషలో చిన్న చిన్న వాక్యములుగా నుండును. వైదిక లౌకిక సంస్కృతభాషల కిది మధ్యకాలపు భాషాశైలి యని పండితులు చెప్పుదురు. సంహితలో మృగశీర్షాదిగానున్న నక్షత్రగణన బ్రాహ్మణములలో కృత్తికాదిగా కనిపించును. శతపథద్వితీయకాండలో కృత్తిక సరిగా తూర్పున ఉదయించి నట్లున్న వర్ణనచూచి నేటికిది 3000 ఏండ్లనాటి రచనయని వింటర్ నిజ్ పండితుడు లెక్కించెను. కాని మైత్రీ ఉపనిషత్తు ననుసరించి ఇది యింకను వేయేండ్లు వెనుకకు చెందునని మరికొందరి వాదము.

బ్రాహ్మణములలో కురుపాంచాల దేశములు వర్ణింపబడినవి. సరస్వతీ నది వినశన మనుచోట అంతర్వాహినిగా మారి, తిరిగి ప్లక్షప్రస్రవణ మను చోట ఉద్గమించినట్లు వ్రాయుబడినది. యమునా ప్రవాహభూమి, సరస్వతీ

దృషద్వతీ నదుల సంగమస్థానము నిర్దేశింపబడినవి. ఈ ప్రదేశమునే మనువు బ్రాహ్మావర్తమని పిల్చెను.[3] ఇది ధర్మానికి నెలవని ఇతరుల కాదర్శమని చెప్పచు.

ఏతద్దేశ ప్రసూతస్య సకాశాదగ్రజన్మనః,
స్వం స్వం చరిత్రం శిక్షేరన్ పృథివ్యాం సర్వమానవాః.

అని వ్రాసెను. కురుక్షేత్రములో ప్రజాపతి యజ్ఞవేది నిర్మించెను. ఎందరో ఋషులు యజ్ఞ యాగము లాచరించిరి. భారతయుద్ధ మాచోట ప్రవర్తిల్లెను. ఈ మండలానికి చెందిన భాష ఉదీచ్యభాష అనీ అది మిక్కిలి ప్రశస్తమనీ శాంఖాయన బ్రాహ్మణములో చెప్పబడెను.

ఋగ్వేదమునకు చెందిన బ్రాహ్మణములలో ఐతరేయము ప్రసిద్ధము. ఇది మహిదాసకృతము. 'జెంద్ అవెస్తా'లో ఋత్విజునికి 'ఎథ్రేయ' అని పేరు. అదే ఐతరేయశబ్దమునకు మూలమేమో అని కొందరి అనుమానము. ఇందులో 40 అధ్యాయముల గ్రంథము 8 సంచికలు 285 కండికలుగా విభజింపబడినది. అంతటా హోతృకార్యకలాపములే ఎక్కువగా వర్ణింపబడినవి. అగ్నిష్టోమ, ఉక్థ, అతిరాత్ర, రాజసూయాది యజ్ఞము లెన్నో వివరింపబడినవి. ఇంద్రమహాభిషేక, సామ్రాజ్యాభిషేకములుకూడ వర్ణింపబడినవి. దీనికి సాయన భాష్యమేకాక మరి రెండు భాష్యములు కూడ దొరుకుచున్నవి. ఋగ్వేదీయ శాంఖాయన బ్రాహ్మణముకూడ 36 అధ్యాయముల బృహద్గ్రంథము. కౌషీతకిలో కూడ ఎన్నో సోమయాగ ములు చెప్పబడినవి. సాంఖ్యాయన శ్రౌతసూత్రములో పురుష మేధాదులు ప్రతీకాత్మకములుగా వివరింపబడినవి.

బ్రాహ్మణములలో యజ్ఞయాగాదుల వివరణముతోపాటు ప్రాసంగిక ములైన కథలు, దేశకాలాదుల చర్చలు మున్నగునవికూడ గోచరించును. ఐతరేయములో నొకచోట ఋగ్యజుస్సామములు మూడును వాణి అనియు, అథర్వము మనస్సనియు వర్ణింపబడెను. సౌపర్ణ సూక్తములను ప్రశంసిం

---

[3] మనుస్మృతి 2-22.

చుచు గాయత్రి పక్షిరూపముననేగి సోమరసము తెచ్చినట్లు చెప్పబడెను. ఇదే బ్రాహ్మణములో శునశ్శేపునికథ విస్తారముగా వినిపించును. ఈ కథలోనే ఆంధ్రులు విశ్వామిత్ర సంతతిగా, వింధ్యకు దక్షిణముగా వల పివచ్చిన వారుగా వర్ణింపబడిరి. అట్లే హరిశ్చంద్రుడు, జనమేజయుడు, శర్యాతి, సుదాసుడు, భరతుడు మున్నగు వారి కథలతోపాటు విదేహ, దక్షిణమునగల భోజ (సాత్వత యాదవ) రాజ్యములు, పశ్చిమమునగల నీచ్య, అపాచ్య రాజ్యములు, ఉత్తరమున కురుమద్ర రాజ్యములు కూడ దీనిలో వర్ణింపబడినవి.

శుక్లయజుర్వేదమునకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణములలో శతపథము మిక్కిలి ప్రసిద్ధము. ఇందనేక యాగములు, అగ్ని రహస్యము, విష్ణుక్రమము, శతరుద్రీయము, ఉపనయనస్వాధ్యాయ సర్వమేధాదులు, ద్వాదశాహ క్రతువులు, షాణ్మాస సత్రములు, సౌత్రామణివంటి వర్షయాగములు మున్నగునవెన్నో వర్ణింపబడినవి. యజ్ఞమునకు ఆధ్యాత్మిక వ్యాఖ్యాన మొనర్చి, అంతర్యాగ బహిర్యాగములకు సామరస్యము విధించబడినది. ఈ బ్రాహ్మణములోని స్వరాంకన పద్ధతిని, ఉచ్చారణ విశేషములనుబట్టి ఇది అన్నిటికంటె ప్రాచీనమైన బ్రాహ్మణమని పండితులు నిర్ణయించిరి. ఇందులో దుష్యంతుడు, భరతుడు, ఉద్దాలకుడు, ఆరుణి మున్నగు వారి కథలతోపాటు ప్రాచీన జలప్రళయమును, మత్స్యావతారమును, వైవస్వతమనువు చరిత్రమును విస్తారముగా వర్ణింపబడినవి. వేరొకచోట విదేహ మాధవుడు తన పురోహితుడైన గౌతమరాహుగణునితో గండకీనది దాటి తూర్పుగా వలస వెళ్ళినట్లు చెప్పబడెను.

ఈ బ్రాహ్మణములో త్రయీ మంత్రముల సంఖ్య 24 వేలుగా లెక్కింపబడెను.[4] ప్రతి నాల్గవ ఏటను 21 రోజులు సంవత్సర పూర్తికిగాను చేర్చవలెననియు, ఆ సంవత్సరము అశ్వమేధ మొనర్చవలెననియు చెప్పబడెను.[5] శతపథ బ్రాహ్మణమునే వాజసనేయమనికూడ పేర్కొందురు. దీనిలో 14 వ కాండ అరణ్యకము.

---

4 శత. బ్రా. 10-4-18.

5 శత. బ్రా. 13-3-6

కృష్ణయజుర్వేద బ్రాహ్మణములలో తైత్తిరీయము ప్రధానము. ఇది స్వరయుక్తము. ఇది మూడు కాండలుగా 12 అధ్యాయము (ప్రపాఠకము)లు గల గ్రంథము. ఈ అధ్యాయములు తిరిగి కొన్ని అనువాకములుగా విభజింపబడినవి. ఇందులో వైశ్వసృజ యజ్ఞము వివరింపబడినది. అశ్వమేధము క్షత్రియులే ఆచరింపదగునని నిర్ణయింపబడినది. రాజపుత్రులు ఉగ్రులు, క్షత్రియులు అని రాచరికమునుబట్టి రెండువిధములుగా చెప్పబడిరి. కాలకంజాసురునికథ, వరాహావతారకథ, సోమ, శ్రద్ధా, సీతా, సావిత్రి మున్నగు వారి వివాహకథలు దీనిలో వర్ణింపబడినవి. ఒకచోట దీర్ఘరాత్రులు పేర్కొనబడినవి.[6]

సామవేదానికి చెందిన బ్రాహ్మణములలో తాండ్యబ్రాహ్మణము చాల ప్రసిద్ధము. ఇది 40 అధ్యాయముల గ్రంథము. దీనిలో మొదటి 25 అధ్యాయములు పంచవింశ బ్రాహ్మణమనియు, ఆ మీది అయిదు అధ్యాయములు షడ్వింశ బ్రాహ్మణమనియు, ఆ పైని రెండధ్యాయములు మంత్ర బ్రాహ్మణమనియు, చివరి ఎనిమిదిఅధ్యాయములు ఛాందోగ్య బ్రాహ్మణమనియు వ్యవహరింపబడును.

ఛాందోగ్యబ్రాహ్మణమే ఛాందోగ్యోపనిషత్తు. దీనిలో ఒకభాగమునకు దేవతాధ్యాయమని పేరు. ఆ కారణమున ఆ భాగమునకు దైవత బ్రాహ్మణమని పేరు వచ్చినది. తాండ్యబ్రాహ్మణము తండిఋషినిర్మితము. దీనిలో ఎన్నో సోమ యాగములు వివరింపబడినవి. ఇవన్నీ శ్రౌతయజ్ఞములు. ఈ బ్రాహ్మణములో కూడ సరస్వతీ దృషద్వతీ నదుల ప్రదేశము, కురుక్షేత్రము, నైమిశారణ్యము, అచ్చటి యజ్ఞము, వ్రాత్యస్తోమము, అనేక ప్రాయశ్చిత్తములు పేర్కొనబడినవి. ఇందులో కొన్ని ఏకాహయజ్ఞములు, మూడువర్ణములవారు కలిసి నిర్వహింపదగిన అహీనయాగములు కూడ వర్ణింపబడినవి. గ్రంథ విస్తృతినిబట్టి దీనికి మహాబ్రాహ్మణమని పేరు.

---

[6] తై. బ్రా. 1-5-7

సామవేదీయములైన ఆర్షేయ, వంశ, సంహితోపనిషత్, సామవిధాన జైమినీ బ్రాహ్మణములుకూడ సోమయాగములను, సామవిధానమును, సామవేదీయ ఋష్యానుక్రమణికలను వివరించును. జైమినీ బ్రాహ్మణమునే తలవకర బ్రాహ్మణమనికూడ పేర్కొందురు. ఈ బ్రాహ్మణము పూర్తిగా దొరకలేదు. దీనిలో ఒక భాగమైన ఉపనిషద్బ్రాహ్మణమునే గాయత్ర్యుపనిషత్తని వ్యవహరింతురు.

అథర్వణవేదమునకు చెందిన గోపథ బ్రాహ్మణము పూర్వోత్తరభాగములుగా లభించుచున్నది. పూర్వభాగమున అయిదు, ఉత్తరభాగమున ఆరు ప్రపాఠకము లున్నవి. దీనిలో ఓంకారము, గాయత్రి, బ్రహ్మచారి నియమములు, ఋత్విక్కుల కార్యకలాపములు, దీక్ష, సంవత్సరసత్రములు మున్నగు విషయము లెన్నో వర్ణింపబడినవి. ఎన్నోశబ్దములు నిర్వచింపబడినవి. ఒకచోట బ్రాహ్మణులకు నృత్యగానములు నిషిద్ధములని చెప్పబడినది.[7]

బ్రాహ్మణములలో యజ్ఞయాగములే ప్రధానముగా వర్ణింపబడిన విషయము. అది యజ్ఞయాగములకు చెందినయుగము. 'యజ్ఞో వై శ్రేష్ఠతమం కర్మ అని ఆనాటి వారి విశ్వాసము. యజ్ఞమే బ్రహ్మ. అదియే ప్రజాపతి. అతడే పరమాత్మ. అగ్నిహోత్రమునుండి అశ్వమేధమువరకుగల యజ్ఞములన్నియు తదారాధనలే. దేవతలు పరంపరయా ప్రజాపతి స్వరూపులు. ప్రజలు వృష్టి కాములై యజింతురు.[8] యజ్ఞమువలన ధూమము, దానివలన మేఘము [9] తదుపరి విద్యుత్తు సంభవించి అన్నాదులు లభించును.[10] మరుత్తులు వర్షాది దేవతలు [11] నిత్యాగ్ని హోత్రులు సమస్త పాపములనుండి విముక్తులగుదురు. [12]

---

7 తస్మాత్ బ్రాహ్మణో నైవగాయేన్న నృత్యేన మా గ్లాగ్గృధః (గోవథ. 2-21)

8 శత. 1-7-3-5

9 వృష్టికామో యజేత. (శతపథము)

10 అగ్నేర్వైధూమో జాయతే ధూమాదభ్రం అభ్రాద్ వృష్టిః (శత. 5-3-5-17)

11 విద్యుద్ధీదం వృష్టిమన్నాద్యం సంప్రయచ్ఛతి॥(ఐత. 2-41) మరుతో వై వర్షస్యేశతే. (శత. 9-1-2-5)

12 సర్వస్మాత్ పాప్మనో నిర్ముచ్యతే య ఏవం విద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి. (శత. 2-3-1-6)

ప్రజాపతి నిత్యుడు. అమృతస్వరూపుడు.[13] అతడే యీ సృష్టికాద్యుడు. అతని సంకల్పమే సృష్టి[14] మనసావరేణ్యుడైన యాతని తత్త్వమెరిగినవారు ముక్తులు.[15]

యజ్ఞములో 7 గృహ్యాగ్నికిని 14 శ్రౌతాగ్నికిని సంబంధించునవి. పుత్రేష్టి, రాజసూయాదులు ప్రత్యేకములు. యజ్ఞబలి బహుధా అనుకల్ప రచితము. వనస్పతులకు యాజ్ఞియములని పేరు. [16] మానవకల్యాణము, విశ్వశాంతి యజ్ఞమునకు ప్రధానలక్ష్యములు.

బ్రహ్మణములలో దేవతలు హవిర్భుజులనియు, సంఖ్యకు 33 గురు అనియు, ఇంద్రుడు దేవాధిపతి అనియు చెప్పబడినది. 'పరోక్షప్రియ హి దేవాః ప్రత్యక్ష ద్విషః' అని పదేపదే పేర్కొనబడినది. ఐతరేయములో 'రుద్రోవై జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ దేవానాం'[17] అనిచెప్పి శివ, భవ, పశుపతి, ఉగ్ర, మహాదేవ, రుద్ర, ఈశాన నామములు నిర్వచింపబడినవి. అట్లే అగ్నిర్వై దేవానామవమో విష్ణుః పరమః[18] అని విష్ణుపారమ్య మంగీకరింపబడినది.

బ్రాహ్మణులు విద్వాంసులను 'విద్వాంసో హిదేవాః' అనిగౌరవించును.[19]

బ్రాహ్మణులు మనుష్యదేవులనియు, వారికి సోముడు రాజనియు, నిష్ఠాధ్యయ నాదులు వారికి తేజస్సు కూర్చున వనియు వర్ణించును. బ్రాహ్మణులు యజ్ఞ దక్షిణ లందుకొందురు. అతిమానము పరాభవమునకు మూలము.[20] సత్యము వేదము. అదే విద్య. [21]

---

13 ప్రజాపతిర్వా అమృతః (శత. 6-3-1-17)
14 ప్రజాపతిర్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్. ఏక ఏవ సోఽకామయత. (శత. 6-3-3-1)
15 మనసైవ వేనమాప్నోతి (కారకసంధి 29-6). పునర్మృతుల ముచ్యతే గచ్ఛతి బ్రాహ్మణః సాత్మతామ్ (శత. 11-5-6-9)
16 శత. 3-2-2-9
17 ఐత. 25-13
18 ఐత. 1-1
19 శత. 3-7-3-10
20 శత. 5-1-1-1
21 శత. 9-5-1-18

బ్రాహ్మణముల ననుసరించి సంవత్సరమునకు 360 దినములు. మానవ శరీరమునగల ఎముకలు 360. మానవాయుర్దాయ పరిమితి నూరేండ్లు. ఋతుసందులలో వ్యాధు లుద్భవించును.[22] అగ్ని రక్షోగణముల నపహరించును. [23] హిరణ్యము దీర్ఘాయువు నిచ్చును.

దేవ, ఋషి, పితృాణములనుండి విముక్తుడగుటకై పురుషుడు ప్రేమ పూర్వకముగా వివాహ మాడవలెను. భార్య పరమసఖునివంటిది. అర్ధాంగి.[24] అపత్నీకుడు అగ్నిహోత్ర మాచరింపకూడదు.[25] అపుత్రకునికి సద్గతి లేదు.[26]

బ్రాహ్మణములు నీతికి ప్రాధాన్యమిచ్చును. సత్యము నుత్కృష్ట ధర్మముగా చెప్పును. ఒకపాప మింకొకపాపమునకు దారితీయునని హెచ్చరించును.[27] కర్మాచరణమున శ్రద్ధాళువులై యుండుడని ఉపదేశించును. ఆతిథ్య ముత్తమ ధర్మమని చెప్పును.[28]

బ్రాహ్మణములలో స్త్రీలు లక్ష్మీస్వరూపలుగా మంగళదాయినులుగా వర్ణింపబడిరి. స్త్రీలను హింసింపరాదని చెప్పబడినది.[29] పాతివ్రత్యము, వీర మాతృత్వము స్త్రీల కాదర్శములు.

బ్రాహ్మణముల ననుసరించి సగోత్రీకులైనచో వివర్ణులైనను ఏకవాస మున కర్హులు.[30] వ్రాత్యులు తలపాగ, ములుగోల, చేతికర్ర, గూడులేని బండి, వెండినాణెములు దక్షిణలుగా గ్రహించుచుండిరి. ఋత్విజులు ఎర్రపాగాలు ఎర్రంచు ధోవతులు ధరించుచుండిరి. బ్రాహ్మణములో ఈ విధమైన వర్ణధర్మములతో పాటు ఆనాటి జ్యోతిష, రేఖాగణిత, ఆయుర్వేదాది విద్యలకు సంబంధించిన విషయము లెన్నో ప్రసంగ ప్రాప్తముగా వర్ణింపబడినవి.

---

22 గోపథ. 2-11-9

23 శత. 1-2-1-6

24 సఖా హ జాయా. (ఐత 7-3-13) అర్ధో హ వై ఆత్మనో యజ్జాయా (శత. 5-2-1-10)

25 ఐత. 7-10

26 ఐత. 7-13

27 యః పకృత్ పాపం కుర్యాత్ కుర్యాదేనస్తతోఽపరమ్. (ఐత. 7-17)

28 శిరో వా ఏతద్యజ్ఞస్య యదాతిథ్యమ్ (ఐత. 1-25)

29 న వై స్త్రియం ఘ్నంతి. (శత. 11-4-3-2)

30 బ్రాహ్మణే సమానగోత్రే వసేత్ సమానే గోత్రే తస్యోపత్యై. (శాం. 25-15)

ఆరణ్యకములు

వానప్రస్థుల యజ్ఞ యాగాది విధానమును వర్ణించు వేదవిభాగమునకు ఆరణ్యకమని పేరు. ఇది అరణ్యములో చదువదగినదని చెప్పుచు 'అరణ్య ఏవ పాఠయిత్వా దారణ్యక మితీర్యతే' అని బోధాయనుడు దీనిని బ్రాహ్మణమనియే నిరూపించెను. కాని బ్రాహ్మణములో గృహస్థుల ధర్మాలు, ఆరణ్యకములో వానప్రస్థుల ధర్మాలు వింగడించి వేర్వేరుగా చెప్పినట్లుండును. సాయణుడుకూడ దీనిని అరణ్యాలలో అరణ్యవాసులైన మునులచే పఠింపదగిన దనియే నిర్వచించెను.

అరణ్యాధ్యయనాది తద్ ఆరణ్యక మితీర్యతే ।
అరణ్యే తదధీయాతే త్యేవం వాక్యం ప్రవక్ష్యతే ॥[1]

సన్యాశ్రమస్థులు చేయదగిన మహావ్రతము, హౌత్రము వంటి యజ్ఞము లెన్నో ఆరణ్యకములలో వివరింపబడినవి. వీనిలో యజ్ఞాచరణవిధానము స్వల్పముగాను, దానిని గురించిన తత్త్వమీమాంస అధికముగాను గోచరించును: యజ్ఞమునకు ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక వ్యాఖ్యలు ప్రదర్శింపబడును. ఐతరేయారణ్యకము (3-2-3-12)లో ఋగ్వేదులు "మహత్ సత్తాను ఉక్థద్వారా ఉపాసింతురు. యజుర్వేదులు దానినే యజ్ఞముచేత నర్చింతురు. సామవేదులు మహావ్రతయోగముచే దాని నారాధింతురు" అని చెప్పబడినది. అట్లే తైత్తిరీయారణ్యకములో ఆరంభముననే కాలమునకు గల పారమార్థిక, వ్యావహారికరూపములు చర్చింపబడినవి. కాలము మహానదివంటిది.

నదీవ ప్రభావాత్ కాచిత్ అక్షయ్యాత్ యథా।
తాం నద్యోఽభిసమాయాంతి సోమః పతీ న నివర్తతే॥[2]

ఇందులో ఋతువులు వర్ణింపబడినవి. వర్ష ఋతువులో రోగములు ప్రకోపించునని, కామెర్లరోగికి అన్నివస్తువులు పసుపుపచ్చగా కనిపించునని వర్ణింపబడినది. పుణ్యార్జన, పాపవర్జన ప్రశంసింపబడినవి. పంచమహాయజ్ఞములు ప్రస్తావింపబడినవి. వర్ణాశ్రమధర్మములు విస్తరించి వర్ణింపబడినవి.

---

1 తై. ఆ. భాష్యం. శ్లో.6
2 తై. ఆ 1-2

ఆరణ్యకములలో ప్రాణవిద్య ప్రతిపాదింపబడినది. దీనికి ప్రమాణముగా ఋగ్వేదమంత్రభాగము లుదాహరింపబడినవి. ప్రాణము 'గోప' శబ్దముచే వ్యవహరించబడెను. 'సర్వం హీదం ప్రాణేనావృతం' అని ప్రాణము సర్వత్ర వ్యాపించియుండునని చెప్పబడెను. దినము ప్రాణరూపమనీ, రాత్రి అపానరూపమనీ వర్ణింపబడెను. "ఉదయకాలమున ప్రాణము ఇద్రియములను శరీరములో వ్యాపింపజేయును. అది ప్రతననము. ఆ కారణమున దానికి ప్రాతఃకాలమని పేరు. సాయంకాలమున అది ఇంద్రియములను తిరిగి సంకోచింపజేయును. అది సమాగకము. కనుకనే దానికి సాయంకాలమని పేరు. ప్రాణము దేవాత్మకము."[3] హిరణ్యావదనుడను ఋషి యీ ప్రాణవిద్యను దర్శించెను. ప్రాణమే ఋషిరూపము. గృత్సమద, విశ్వామిత్ర, వామదేవ, అత్రి, భరద్వాజాదు లందరును ప్రాణస్వరూపులే. అట్లే "సర్వా ఋచః సర్వే వేదాః సర్వే ఘోషా ఏకైవ వ్యాహృతిః ప్రాణ ఏవ ప్రాణఋచ ఇత్యేవ విద్యాత్" అని సమస్తమును ప్రాణ స్వరూపమే అని నిశ్చయింపబడెను.[4]

వేర్వేరు వేదములకు వేర్వేరు ఆరణ్యకములున్నవి. నేడు ఆ యా వేదములకు సంబంధించిన ఆరణ్యకములు ఏడుమాత్రమే లభ్యమగుచున్నవి. ఋగ్వేదమునకు చెందిన ఐతరేయారణ్యకము మిక్కిలి ప్రసిద్ధము. ఇది 5 భాగములుగా 18 అధ్యాయములుగల గ్రంథము. తిరిగి దీనిని కొన్నిఖండములుగా విభజించిరి. ఇందులో మొదట మహావ్రతయాగము వివరింపబడినది. ఇది గవామయసత్రములో మొదటి దినమున నాచరించు యాగము; ఆ మీద ఉక్థ, నిష్కైవల్య శస్త్ర, ప్రాణవిద్యా, పురుషవివేచనాదులు వర్ణింపబడినవి. పిమ్మట నిర్భుజ (సంహిత), ప్రతృణ (పదపాఠ) సంహితల భేదము, సంధి, స్వర, స్పర్శ, ఊష్మవర్ణముల భేదము వివరింపబడినది. ఈ భాగమునకు 'సంహితోపనిషత్' అని పేరు. దీనిలో కొందరు ఋషికలుకూడ పేర్కొనబడిరి. తర్వాతిభాగములో మహావ్రతములో అయిదవనాడు ఉపయోగపడునట్టి మహానామ్నీ ఋక్కులు సంగ్రహింపబడినవి. నిష్కైవల్యశస్త్రము (మహావ్రతోపయోగిమంత్రభాగము) చివరి అధ్యాయమున వర్ణించబడినది.

[3] ఐత. ఆ. 103-184
[4] ఐత. ఆ 2-2-10

ఈ అరణ్యకములోని మొదటి మూడు భాగములకు ఇతరాపుత్ర ఐతరేయ మహిదాసుదును, నాల్గవదానికి ఆశ్వలాయనుడును, అయిదవ భాగమునకు శౌనకుడును ఋషులుగా చెప్పబడిరి.

కౌషీతకి (శాంఖాయన) అరణ్యకము 15 అధ్యాయములతో అనేక ఖండములుగా విభజింపబడిన గ్రంథము. దీనిలో 3 నుండి 6 వరకుగల అధ్యాయములు 'కౌషీతకీ ఉపనిషత్తు' అని పిల్వబడును. ఈ ఆరణ్యకములో బృహదారణ్యకములోని భాగము లెన్నియో ఉదాహరింపబడినవి. దీనిలో శునశ్శేపుదు, అహల్య, ఉసీనరాదుల కథలు, ఖాండవము, కురుక్షేత్రము, కాశీ, మత్స్య, పాంచాల, విదేహాదుల ప్రస్తావములు గోచరించును.

యజుర్వేదమునకు సంబంధించిన ఆరణ్యకములలో తైత్తిరీయారణ్యకము కృష్ణయజుస్సునకును, బృహదారణ్యకము శుక్లయజుస్సునకు చెందినవి. ఇవి మిక్కిలి ప్రసిద్ధములు. తైత్తిరీయారణ్యకము తైత్తిరీయబ్రాహ్మణము లోని అంతిమభాగము. ఇది 10 భాగములు 170 అనువాకములుగల గ్రంథము. దీనిలో 7 నుండి 9 వరకుగల భాగములకే తైత్తిరీయోపనిషత్తని పేరు. పదియవ భాగమునకు నారాయణీయోపనిషత్తని వ్యవహారము. ఈ ఆరణ్యకములో కూడ కాసీ, పాంచాల, మత్స్య, కురుక్షేత్రాదుల, ప్రశంసలు; కశ్యప, పారాశర్య, వ్యాస, తపస్వినీ, శ్రమణాదుల ప్రసంగములు, నరకవర్ణనము గోచరించును. దీనిలో అగ్ని, విద్య, స్వాధ్యాయయజ్ఞము, పంచమహాయజ్ఞములు, చాతుర్హోత్రచిత్తి, ప్రవర్గ్య యాగము, అభిచారహోమములు, రౌద్రప్రయోగములుకూడ వర్ణింపబడినవి. సహగమన మాచరింపబోవు స్త్రీని వలదని వారించుచు పతి ధనుర్బాణాదులు మాత్రము గ్రహించి, చితిని విడిచి రావలసినదని చెప్పిన ప్రసంగ మొకచోట కాన్పించును.[5] అట్లే యజ్ఞోపవీతము ధరించి చేసిన దంతయు యజ్ఞమనియే వేరొకచోట నిర్వచింపబడెను.

---

[5] తై. ఆ. 6-1

"ప్రసృతోహవై యజ్ఞోపవీతినో యజ్ఞః యత్కించ
బ్రాహ్మణో యజ్ఞోపవీత్యధీతే యజత ఏవ తత్ ॥"[6]

ఇంకొక చోట నీరు నాల్గు విధములని చెప్పబడెను. "చత్వారి వా అపాం రూపాణి, మేఘో, విద్యుత్, స్తనయిత్నుర్వృష్టిః" అని మేఘము, మెరుపు, ఉరుము, వర్షము అనునవి నీటిభేదములుగా చెప్పి, ఆమీద కూప తటాక ప్రవాహపాత్ర నదీజలాదులు కూడ వేర్వేర వర్ణింపబడెను.

తైత్తిరీయమున నారాయణీయాదులు ఖిలకాండగా పరిగణింపబడినవి. ఈ అరణ్యకములోని అనువాకసంఖ్యకూడ కర్ణాట, ద్రావిడ, ఆంధ్ర, తదితర దేశములలో భిన్న భిన్నముగా గోచరించును. సాయణుడు ఆంధ్రపాఠము ననుసరించి వీనిలో 80 అనువాకములు మాత్రమే స్వీకరించెను.

మైత్రాయణీ ఆరణ్యకముకూడ కృష్ణయజుస్సంబంధియే. దీనికి బృహ దారణ్యకమనికూడ మారుపేరున్నది. దీనిలోకూడ అగ్నివిద్యాదులు వర్ణింపబడినవి.

శుక్లయజుస్సంబంధి. దీనికి బృహదారణ్యకమనికూడ మారుపేరున్నది. దీనిలోకూడ అగ్నివిద్యాదులు వర్ణింపబడినవి.

శుక్లయజుస్సంబంధి శతపథములో మాధ్యందిన, కాణ్వబృహదారణ్యక ములు రెండు గోచరించును. రెండిటిలోను ఉపనిషద్భాగములు కలిసియే యున్నవి. కనుకనే వీనిని బృహదారణ్యకోపనిషత్తని వ్యవహరింతురు. రెంటి లోను యాజ్ఞవల్క్యునికథ వర్ణింపబడినది. రెండును సన్యాసవిధానమును వివరించును.

సామవేదమునకు చెందిన ఆరణ్యకములలో తలవకార ఆరణ్యకము మిక్కిలి ప్రసిద్ధము. దీనిని జైమినీయ ఉపనిషద్బ్రాహ్మణమనియు, తలవకా రోప నిషత్తనియుకూడ పిలిచెదరు. కేనోపనిషత్తు దీని అవాంతరభాగము. సామవేదీయ ఛాందోగ్యారణ్యకము కూడ లభ్య మగుచున్నది.

అథర్వవేదమునకు చెందిన ఆరణ్యకమేదియు మునకు మిగులలేదు.

---

6 తై. అ. 2-101

ఉపనిషత్తులు

వేదములో కర్మకాండ బ్రాహ్మణములలోను, ఉపాసనాకాండ ఆరణ్యకములలోను, జ్ఞానకాండ ఉపనిషత్తులలోను వివృతమైనవి. ఇవన్నియు వేద భాగములే. వేదమునకు అంతిమభాగమగుటచేత ఉపనిషత్తులకు 'వేదాంత' మని వ్యవహారమేర్పడినది. భారతీయ తత్త్వజ్ఞానమునకు, ధార్మికసిద్ధాంతములకు, సంస్కృతి సంప్రదాయములకు ఉపనిషద్విజ్ఞానమే మూలము. ప్రస్థానత్రయమునందు ఉపనిషత్తులు మొదటివి. భగవద్గీత, బ్రహ్మసూత్రములు దీని తరువాత వెలసినవి. ఉపనిషత్తులు శ్రవణాత్మకములు. గీత నిదిధ్యాసనాత్మకము. బ్రహ్మ సూత్రములు మననాత్మకములు. ఈ మూడింటిలోను వివరింపబడినది బ్రహ్మజ్ఞానమే. కనుకనే యిది మోక్షవిద్య.

ఉప, ని, అను ఉపసర్గలతో చేరిన 'సద్' ధాతువు 'క్విప్' ప్రత్యయము నంది 'ఉపనిషత్' అను శబ్దమగును. ఈ ధాతువునకు విశరణ గత్యవసాదనార్థములలో ప్రయోగముండుటచేత ఉపనిషత్తనగా అవిద్యానాశనము (విశరణము), బ్రహ్మప్రాప్తి (గతి), గర్భనరక నివృత్తి (అవసాదనము) కలిగించు విద్య అని అర్థ మేర్పడును. 'నిషద్' అనగా కూర్చొనునట్టిది. 'ఉప' అనగా సమీపమని అర్థము. కాగా, పరమతత్త్వమునకు సమీపమున చేరి కూర్చొనునట్టి జ్ఞానమే ఉపనిషత్తు అని తేలును. వ్యవధానరహితమైన (ఉప) సంపూర్ణ (ని) జ్ఞానము (షద్) నిచ్చునదియు అట్టి జ్ఞానమును ప్రతిపాదించునదియు ఉపనిషత్తు అని పిల్వబడును.

ఉపనిషన్మహావా᾽ ్య-ోశములో 223 ఉపనిషత్తులు పేర్కొనబడినవి. ముక్తికోపనిషత్తులో 1౦౦ ఉపనిషత్తులు లెక్కింపబడినవి. అడయార్‌లో 80 ఉపనిషత్తు లొక సంగ్రహముగా ప్రకటింపబడినవి. వీనిలో దారాషికోహ అను వదించిన ఛాగలేయాది ఉపనిషత్తులు కూడ చేరినవి. శంకరాచార్యులవారు పది ఉపనిషత్తులకు భాష్యము వ్రాసిరి. మరికొన్నిటిని గీతాసూత్రభాష్యాదులలో ఉదాహరించిరి. ముక్తికోపనిషత్తులో ముఖ్యములని చెప్పిన ఉపనిషత్తులు ఈ క్రింది పది మాత్రమే.

ఈశ కేన కఠ ప్రశ్నముండ మాండూక్య తిత్తిరిః,
ఐతరేయం చ ఛాందోగ్యం బృహదారణ్యకం దశ.

ఇవిగాక కౌషీతకీ, శ్వేతాశ్వతర, మైత్రాయణీయ ఉపనిషత్తులుకూడ ఆయా ప్రాచీన భాష్యకర్తల మతము ననుసరించి ప్రాచీనములుగనే వ్యవహరింపబడుచున్నవి. తక్కిన ఉపనిషత్తులు తత్తద్దేవతా విషయికములును, తాంత్రికములును అగుటచేత అర్వాచీనములని భావింపబడుచున్నవి. ఆ యా ఉపనిషత్తులలో భాషాప్రయోగము, గద్యపద్యాత్మకమైన శైలి, వర్ణ్యవిషయములలోని జ్యౌతిషిక భౌగోళికాది సంకేతములు, మున్నగునవి ఉపనిషత్తుల కాలనిర్ణయమునకు కొంత తోడ్పడుచున్నవి. అట్లే కేవల నిర్గుణబ్రహ్మప్రతిపాదకములైనవి మిక్కిలి ప్రాచీనము లనియు, విష్ణు, శివపారమ్యమును సూచించునవి మధ్యకాలమునకు చెందినవనియు, సాంఖ్య యోగతత్త్వములను పేర్కొనునవి అర్వాచీనములనియు, అల్లోపనిషత్తువంటి వింకను అధునాతనములనియు చెప్పబడినవి. ఏది ఎట్లున్నను ప్రాచీనములని చెప్పబడు ఉపనిషత్తులు క్రీ.పూ. 2500-1800 కాలమునకు చెందినవనియు, బౌద్ధయుగమునకు పూర్వమే చాల ఉపనిషత్తులు వెలువడినవనియు, శ్రీ శంకరబాలకృష్ణదీక్షిత్, పండిత బాలగంగాధరతిలక్ మున్నగు పండితుల అభిప్రాయము. అట్లే ఛాందోగ్య, బృహదారణ్యక, ఈశావాస్య, తైత్తిరీయ, ఐతరేయ, ప్రశ్న, ముండక, మాండూక్యోపనిషత్తులు మిక్కిలి ప్రాచీనములనియు, శ్వేతాశ్వతర, కౌషీతకీ, మైత్రాయణీయోపనిషత్తులు కొంతవరకు ఈ వెనుకటి కాలమునకు చెందినవనియు, కఠోపనిషత్తు ఈ రెండింటికి గల మధ్య కాలమునకు చెందిన దనియు పలువురి ఆశయము.

ఋగ్వేదమునకు చెందిన ఉపనిషత్తులలో కౌషీతకీ, ఐతరేయములు ప్రసిద్ధములు. కౌషీతకీబ్రాహ్మణములో సగభాగము అరణ్యకము. దానిలో ఆరవ అధ్యాయము కౌషీతకీ ఉపనిషత్తు. దీనిలో మొదట గార్గ్యాయని యను రాజు ఉద్దాలక ఆరుణికి పరావిద్య నుపదేశించినట్లు వర్ణింపబడెను. తర్వాత ప్రాణ విద్యయు, ప్రాణ ప్రజ్ఞాత త్త్వముల పరస్పర సంబంధమును వర్ణింపబడినవి: 'ప్రాణము జీవమునకు ప్రథమతత్త్వము. చైతన్య మా

తరువాతిది. ప్రాణమే ఆత్మకు ప్రతీకము. అదే జగత్తులోగల పదార్థము లన్నిటికిని మూలము. అదే వాటిని నడిపించు తత్త్వము, (3-4) అని వివరింప బడెను. చివర, కాశీరాజు అజాతశత్రువు బాలాకికి బ్రహ్మ విద్య నుపదేశించినట్లు వర్ణింపబడెను. బాలాకి సూర్యచంద్రవిద్యున్మేఘాకాశ వాయ్వగ్ని జలదర్పణచ్ఛాయాప్రతిధ్వని శబ్ద స్వప్న దక్షిణ వామ చక్షువు లలో వెలుగుతేజమే (పురుషుడే) ఆత్మ అనియు, అదే బ్రహ్మమనియు వాదించును. అజాతశత్రువు దీనిని ఖండించి, ఆ యా చోట్ల గల పురుషుని నిర్మించునదేదో అదే ఆత్మ అని నిరూపించును. 'య ఏతేషాం పురుషాణాం కర్తా, యస్య తత్ కర్మ, స వై వేదితవ్యః' అని, అట్టి ఆత్మయే తెలియదగినదని చెప్పి అతడు బాలాకికి బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించును.

ఋగ్వేదీయమైన ఐతరేయబ్రహ్మణములోని అంతిమభాగము అరణ్యా కము. ఇది అయిదు భాగములు. వానిలో రెండవభాగములోని 4, 5, 6 అధ్యాయములు ఐతరేయోపనిషత్తు. దీనిలో సృష్టితత్త్వము వివరింపబ డెను. శరీరములోని భిన్న భిన్న అవయవములలో ఆ యా అభిమానదేవతల ప్రవేశము వివరింపబడెను. మూర్ధమున పరమాత్మ ప్రవేశించుననియు, జీవ భావమున ఆత్మకు భూతములతో తాదాత్మ్యముండుననియు చెప్పబడెను. గురూపదేశ, గురుకటాక్ష సిద్ధులందిన పిదప సర్వవ్యాపకమైన శుద్ధబ్రహ్మ స్వరూప సాక్షాత్కారము లభించునని చెప్పబడెను. అంతిమాధ్యాయమున ప్రజ్ఞానమును గూర్చి చర్చింపబడెను. ప్రజ్ఞానమే అన్నిటికిని మూలమనియు, అదే సర్వోపాధివినిర్ముక్తమైన బ్రహ్మమనియు నిరూపింప బడెను.

శుక్లయజుర్వేదమునకు చెందిన మాధ్యందిన సంహితలోని 40 వ అధ్యాయములో ఈశావాస్యోపనిషత్తు గోచరించును. ఈశావాస్యమును శబ్దముతో ప్రారంభమగుటచేత ఈ ఉపనిషత్తును ఈశావాస్యమని వ్యవ హరింతురు. ఇది 18 మంత్రములు మాత్రమేగల చిన్న గ్రంథము. అయినను గుణములో ఇది చాల మిన్నయని ప్రసిద్ధము. ఇది జ్ఞానదృష్టితో కర్మాచరణ మొనర్పవలె నని బోధించును. సన్యాసమునకు బదులు యావజ్జీవమును ఫలాపేక్ష విడిచి కర్మాచరణమునందు ప్రవృత్తి వహింప వలెనని యుపదేశించును. దీని ఆరంభశ్లోకములైన--

ఈశావాస్యమిదం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్।
తేన త్యక్తేన భుంజీథా మా గృధః కస్యస్విద్ధనమ్॥
కుర్వన్నే వేహ కర్మాణి జిజీవిషేచ్ఛతం సమాః।
ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి న కర్మ లిప్యతే నరే॥ (40/1-2)

అను నవి గీతకు మూల మనిపించును. ఈ ఉపనిషత్తులో అద్వైత ప్రతిపాదనముతో పాటు ఆత్మజ్ఞానమే విద్య అనియు, కర్మానుష్ఠానము అవిద్య అనియు వివరించి, 'అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయామృతమ శ్నుతే' అని కర్మాచరణ మూలమున మృత్యువును జయించి, జ్ఞానమూలమున అమృతత్వమందవలెనని చెప్పబడెను. (40-11) కారణరూప బ్రహ్మమును కార్యరూపజగత్తును తెలిసి వ్యవహరించినవాడు మృత్యువును (అసంభూతి) జయించి మోక్షము (సంభూతి) పొందునని వివరింపబడెను. (40-12-14).

శుక్లయజుస్సంబంధి వాజసనేయకణ్వసంహితలు రెండింటిలోను ఆఖరి అధ్యాయములు బృహదారణ్యకమని పిలువబడును. ఆరణ్యకము, ఉపనిషత్తు కలసియుండుటచేత దీనికి ప్రథమాధ్యాయమున సృష్టితత్త్వము వివరింపబడెను. ద్వితీయాధ్యాయమున గార్గ్గి అజాతశత్రులసంవాదము వర్ణింపబడెను. ఈ అధ్యాయములోనే యాజ్ఞవల్క్యునికథ తొలిసారి వినిపించును. యాజ్ఞవల్క్యుడు తన భార్యలైన కాత్యాయనీ మైత్రేయులకు ఆస్తి పంచిపెట్టి తాను సన్యసింపబోవును. తృతీయ చతుర్థాధ్యాయములలో ఈ యాజ్ఞవల్క్యుడు జనకుని సభలో గార్గ్గి మున్నగువారితో వాదించి గెలిచి, తదుపరి జనకునితో బ్రహ్మవిద్యను గూర్చి చర్చించినట్లు వర్ణింపబడెను. ఈ సందర్భములో సృష్టి, పరలోకము మున్నగువాని తత్త్వములుకూడ చర్చింపబడెను. యాజ్ఞవల్క్యమైత్రేయీ సంవాదము మరియొకసారి వినిపించును. పంచమాధ్యాయమున బ్రహ్మ, ప్రజాపతి, గాయత్రి మున్నగువారితత్త్వము వివరింపబడెను. షష్ఠాధ్యాయములో ప్రవహరణ జాబాలి శ్వేతకేతు ఆరుణేయుల సంవాదము వర్ణింపబడెను. దీనిలో పంచాగ్నివిద్య వివరింపబడెను. 'ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసి తవ్యో మైత్రేయీ' (4-5-6) అను ప్రసిద్ధోపదేశ మీ ఉపనిషత్తులోని మూర్ధన్య వాక్యము.

కృష్ణయజుర్వేదమునకు చెందిన తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణములో అంతిమ భాగము ఆరణ్యకము. ఇది పది ప్రపాఠకములు. వీనిలో 7, 8, 9 ప్రపాఠకములకు తైత్తిరీయోపనిషత్తు అని పేరు. వీనినే వరుసగా శీక్షావల్లి, ఆనందవల్లి, భృగువల్లి అని వ్యవహరింతురు. శీక్షావల్లిలో ఓంకార, భూర్భువస్స్వః శబ్దముల నిరుక్తితోపాటు పరబ్రహ్మస్వరూపము నిరూపింపబడెను. ఆ మీద వరుణుడు తన కుమారుని కుపదేశించిన, 'సత్యం వద ధర్మం చర స్వాధ్యాయాన్మా ప్రమదః ఆచార్యాయ ప్రియ ధనమాహృత్య ప్రజాతంతుం మా వ్యవచ్ఛేత్సీః, సత్యాన్న ప్రమదితవ్యమ్, ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యమ్' ఇత్యాదిగాగల మహోపదేశములు వినిపింపబడినవి (7-11) అట్లే 'మాతృదేవో భవ' పితృదేవో భవ, ఆచార్య దేవో భవ, అతిథిదేవో భవ, యాన్యనవద్యాని కర్మాణి తాని సేవితవ్యాని, నో ఇతరాణి' మున్నగు దివ్యోపదేశముల కీ ఉపనిషత్తు మూలము. (7-12)

కృష్ణ యజుర్వేద కఠశాఖకు చెందినది కఠోపనిషత్తు. ఇది మూడేసి 'వల్లులు' గల రెండధ్యాయముల గ్రంథము. నచికేతునికథ దీనిలో వినిపించును. నచికేతునికి యముడు బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించును. 'నేహ నానాస్తి కించన' అని చెప్పి, పరబ్రహ్మ నిత్యుడనియు, చేతనుడనియు, అతడే సర్వాంతరాత్మ అనియు, యోగముచే నతడు ప్రాప్యుడనియు, తద్దర్శనమే పరమశాంతికి మూలమనియు దీనిలో వివరింపబడెను. (2-2-13) ఈ ఉపనిషత్తులో తొలిసారిగా విష్ణుపారమ్యము సూచింపబడెను.

ఇదే వేదమునకు చెందిన శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో శివపారమ్యము వర్ణింపబడెను. ఇది ఆరధ్యాయముల గ్రంథము. రెండవ అధ్యాయములో యోగ విషయములును, మూడు నుండి అయిదు వరకు గల అధ్యాయములలో శైవ, సాంఖ్య సిద్ధాంతములును వివరించబడినవి. ఆరవ అధ్యాయమున 'యస్య దేవే పరాభక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ' అని గురుభక్తి యుగ్గడింపబడెను. (6-23) ఈ ఉపనిషత్తులో వర్ణించిన సాంఖ్యము సేశ్వరసాంఖ్యము (6-10). అట్లే దీనిలో వర్ణించిన వేదాంతముకూడ మాయను స్పష్టముగా నిరూపించదు. 'అజామేకాం లోహితకృష్ణశుక్లాం' అని

త్రిగుణసామ్యావస్థారూపమైన ప్రకృతిని వర్ణించి (4-5) యీ ఉపనిషత్తు క్షర, అక్షరతత్త్వములను (1-10) శివపారమ్యమును (అమృతాక్షరం హరః) వివరించును.

సామవేదమునకు చెందిన కౌథుమబ్రాహ్మణములోని చివరి 8 భాగములకు ఛాందోగ్యోపనిషత్తని పేరు. మంత్రబ్రాహ్మణములోని రెండధ్యాయములు కలిపి దీనినే ఛాందోగ్యబ్రాహ్మణమని కూడ వ్యవహరింతురు. ఇది మిక్కిలి ప్రాచీనమైన ఉపనిషత్తు. బ్రహ్మజ్ఞాన ప్రతిపాదనములో ప్రౌఢప్రామాణికప్రమేయ బహుళమైన యీ గ్రంథమునందలి చివరి మూడధ్యాయములు అధ్యాత్మజ్ఞాన ప్రబోధకములు. తొలి అధ్యాయములలో ఓంకారతత్త్వము, ఉద్గీథవిద్య, యజ్ఞాచరణలౌల్యముపై వ్యంగ్యమును గోచరించును. మూడవ అధ్యాయమున మధు విద్య ఉపదేశింపబడెను, దీనిలో ఘోర అంగీరసుడు దేవకీపుత్రుడైన కృష్ణునికి బ్రహ్మవిద్య నుపదేశించినట్లు వర్ణింపబడెను. అధ్యాత్మ శిక్ష (3-27), అండములో నుండి సూర్యుని జన్మ (3-19) 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' అను దివ్యోపదేశమును (3-14-1) ఈ అధ్యాయములో వినిపించును. నాల్గవ అధ్యాయమున రైక్వ, సత్యకామజాబాలుల కథలు వర్ణింపబడెను. అయిదవ అధ్యాయమున ప్రవహణజాబాలి, కేకయఅశ్వపతుల సంవాదములో సృష్టితత్త్వము వివరింపబడెను. ఈ అధ్యాయమున విభిన్నదార్శనికతత్త్వములు సమన్వయింపబడెను. (5/11-24). ఆరవ అధ్యాయమున ఉద్దాలక ఆరుణి తన పుత్రుడైన శ్వేతకేతునికి బ్రహ్మజ్ఞానముపదేశించిన కథ వర్ణింపబడెను. 'తత్త్వమసి శ్వేత కేతో' అను మహావాక్యమీ సందర్భములో వినిపించును. దీనిలో త్రివృత్కరణ, సృష్టితత్త్వాదులు కూడ వివరింపబడెను. ఏడవ అధ్యాయమున నారద, సనత్కుమార సంవాదము వర్ణింపబడెను. దీనిలో 'యోవై భూమా తదమృతమ్, అథయదల్పం తన్మర్త్యమ్' అని భూమాదర్శనము వివరింపబడెను. చివరి అధ్యాయమున ఇంద్రవిరోచనులకథలో ఆత్మసాక్షాత్కారమునకు గల వ్యావహారికోపాయములు సూచింపబడెను. ఈ ఉపనిషత్తులో ఈ జగత్తు బ్రహ్మనుండి ఉద్భవించి, అందులోనే నిల్చి, అందులోనే లీనమగుననియు, పురుషుడు కర్మమయుడనియు, కర్మ ఫలభోక్త అనియు, కనుక ధర్మమవశ్యాచరణీయ

మనియు ఉద్ఘోషింపబడెను. 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, తజ్జలానితి శాంత ఉపాసీత, అథ ఖలు క్రతుమయః పురుషః, యథాక్రతురస్మిఁ లోకే పురుషో భవతి తథేతః ప్రేత్య భవతి, స క్రతుం కుర్వీత' అనిచెప్పి, ఆ మీద ఆత్మస్వరూప, ఆత్మప్రాప్త్యుపాయములు వర్ణింపబడెను.

ఈ వేదమునకు చెందిన తలవకారశాఖకు సంబంధించినది కేనోపనిషత్తు. 'కేనేషితం' ఇత్యాదిగా ప్రారంభించుటచేత దీనికీ పేరు వచ్చినది. దీనిని బ్రహ్మోపనిషత్తనికూడ వ్యవహరింతురు. ఇది నాల్గు ఖండములు. మొదటి రెండు ఖండములు పరబ్రహ్మతత్త్వమును నిరూపించును. వీనిలో ఉపాస్యబ్రహ్మ నిర్గుణబ్రహ్మల భేదము వివరించి, ఆ మీద బ్రహ్మరహస్య ముగ్గడింపబడెను. 3, 4 ఖండములలో ఉమా హైమవతీ ప్రసంగము ద్వారా పరబ్రహ్మ సర్వశక్తి సంపన్నుడనియు, దేవత లల్పసత్త్వులనియు నిరూపింపబడెను.

అథర్వవేదమునకు చెందిన పిప్పలాదశాఖకు సంబంధించినది ప్రశ్నోపనిషత్తు. దీనిలో ఆరుగురు ఋషులు పిప్పలాదునివద్దకేగి, 1. ప్రజోత్పత్తికేది మూలస్థానము? 2. ప్రజలను ధరించు దేవతలెందరు? వారెట్లు ప్రకాశింతురు? వారిలో శ్రేష్ఠుడెవరు? 3. ప్రాణోత్పత్తియు, శరీరమున ప్రాణప్రవేశ, తదుత్క్రమణములును ఎట్లు జరుగుచున్నవి? 4. స్వప్న జాగరణాదుల తత్త్వమెట్టిది? 5. ఓంకారోపాసనవలన గల లాభమేమి? 6. షోడశకలాపురుషుని తత్త్వమెట్టిది ? అని ఆరు ప్రశ్నలు వేయుదురు. వారి కతడిచ్చిన ఉత్తరములే యీ ఉపనిషత్తులోని వర్ణ్యవిషయము. ఈ ఉపనిషత్తు అక్షరబ్రహ్మను చక్కగా వివరించును.

ముండక మాండూక్యోపనిషత్తులుకూడ అథర్వవేదమునకు చెందినవిగనే చెప్పబడినవి. వీనిలో ముండకోపనిషత్తు అథర్వవేదీయ శౌనకశాఖకు చెందినది. ఇది మూడు భాగములు (ముండకములు), అవి తిరిగి రెండేసి ఖండములుగా విభజింపబడినవి. ఇది సన్యాసులకు (ముండకులకు) ఉద్దేశింపబడిన ఉపనిషత్తు. బ్రహ్మ తన జ్యేష్ఠపుత్రుడైన అథర్వుని కిది ఉపదేశించెను. యజ్ఞములు సంసారతరణమునకు పనికిరాని అదృఢప్లవ

సదృశములు. ఇష్టాపూర్తులు స్వర్గప్రాప్తి కలిగించినను, తిరిగి భోగానంతరము భూపతనము తప్పదు (1-2-10), అని యీ ఉపనిషత్తు బోధించును. ద్వైతవాదమునకు మూలమైన--

ద్వాసువర్ణా సయుజా సఖాయా
సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే ।
తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్య
నశ్నన్నన్యోఽభిచాకసీతి ॥ (3-1-1)

అను శ్లోక మీ ఉపనిషత్తులో గోచరించును. ఈ ఉపనిషత్తు (3-2-6)లో 'వేదాంత' శబ్దము తొలిసారిగా వినిపించును. దీనిపై సాంఖ్య, వేదాంతముల ప్రభావము ఎక్కువగా గోచరించును. 'నదులెట్లు నామరూపాదులు విడిచి సముద్రములో లీన మగునో అట్లే జ్ఞానియైనవాడా పరాత్పరునిలో లయమగు' నని దీనిలో (3-2-8) వివరింపబడెను.

మాండూక్యోపనిషత్తు 12 వాక్యములు మాత్రమే గల చిన్న ఉపనిషత్తు. ఇది నాల్గు పాదములుగా విభజింపబడి ఓంకారపరముగా పరబ్రహ్మతత్త్వము నుపదేశించును. గౌడపాదాచార్యులవారు దీనికి కారిక వ్రాసిరి. శంకరుని అద్వైత వాదమున కిది మూలమని ప్రసిద్ధి.

మైత్రాయణీయోపనిషత్తులో సాంఖ్యయోగ విషయములు వర్ణింపబడెను. దీనిలో యోగము ఆరు అంగములు కలదిగా చెప్పబడెను. ఇది గద్యలో ఏడు ప్రపాఠకములుగా వ్రాయబడినది. మధ్య మధ్య శ్లోకములును, తక్కిన ఉపనిషత్తులలోని వాక్యములునుకూడ దీనిలో వినిపించును.

ఉపనిషత్తులన్నియు శాంతిపాఠములతో ఆరంభించి శాంతిపాఠములతో ముగియుచుండును. వేదాధ్యయన సమయములో కూడ శాంతిమంత్రములు పఠించు చుందురు. ఋషులు శాంతికాములు. ప్రశాంతమనస్కులై చిత్త స్థైర్యముతో గురుశిష్య అన్యోన్య సహాయమున పరతత్త్వము నుపాసించి లబ్ధకాములగు చుండిరి. ఆదిభౌతిక, అధిదైవిక, అధ్యాత్మిక తాపసము దాయ మంతయు శాంతించి, మనోవాక్కాయకర్మము లేక ముఖములై, లక్ష్యసిద్ధికి తోడ్పడవలెనను పరమాశయముతో ఇట్టి శాంతిపాఠములు పఠించు చుందురు.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

Price: Rs. 7/-
T.T.D.Religious Publications Series No.158

ఈ గ్రంథం...

విస్తృతమైన వేద వాఙ్మయాన్ని అధ్యయనం చేయడానికి ...

వేదవాఙ్మయ స్వరూప స్వభావాన్ని తెలుసుకోవడానికి...

ఋగ్, యజుర్, సామ, అథర్వణ వేదాలలోని విష యాల్ని విడివిడిగా గ్రహించడానికి ...

సంప్రదాయ పద్ధతితోనూ, ఆధునిక దృష్టితోనూ స్థూలంగా వేదాలపై అవగాహన కలగజేసుకోవడానికి ...

వేదవేదాంగాల విషయ వైవిధ్యాన్ని గ్రహించడానికి ...

వేదకాలంనాటి సాంఘిక, ధార్మిక, ఆధ్యాత్మిక అంశాల్ని ఆకళింపు చేసుకోవడానికి ...

ఒక్కో వేదానికి ప్రధానమైన బ్రాహ్మణాలు, ఆరణ్య కాలు, ఉపనిషత్తులను గుర్తించడానికి ...

ఈ 'వేదావాఙ్మయం' కరదీపిక.

వేదవిషయాన్ని వింగడిస్తూ సులభగ్రాహ్యంగా డా॥ ముట్నూరి సంగమేశం గారు రచించిన గ్రంథం ఇది.

....చదవండి.

Printed and Published by Sri M.K.R.Vinayak, I.A.S.,
Executive Officer,T.T. Devasthanams & Printed at T.T.D. Press, Tirupati.